

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto.

XLIII. L.

1923

9. številka

IZDAJA TISKOVNA ZADRUGA V LJUBLJANI.

Vsebina septembrovega zvezka:

1. Prof. dr. R. Nahtigal: † Vatroslav Jagić 465
2. Marija Kmetova: V metežu. (Dalje prih.) 476
3. Cvetko Golar: Z miro in kadilom 489
4. Anton Novačan: Peter Kobula 491
5. Juš Kozak: Dota. (Dalje prih.) 504
6. Pavel Karlin: Noč 512
7. Ivan Zorec: Kraljevič Marko. (Dalje prih.) 512
8. I. A. Krylov-B. Vdovič: Osel in slavec 518
9. Dr. Pavel V. Brežnik: Bretonsko slovstvo. (Konec.) 519
10. Književna poročila 523
Fran Albrecht: Tone Seliškar: Trbovlje. — M. J.: Damir Feigel:
Po strani klobuk. — K. Dobida: Slovenska moderna umetnost. —
Dr. Ferdo Kozak: Nové evropské umění a básnictví. — Ivan
Zorec: Josip Kozarac: Tena. — Ivan Zorec: Milan Begović: Na-
smijana srca.
11. Kronika 527
Ivan Zorec: † Milan Ogrizović.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 90 Din, za pol leta
45 Din, za četrť leta 22:50 Din, za inozemstvo 105 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 10 Din.

Odgovorni urednik: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo
se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Last in založba «Tiskovne zadruga», z. z o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLIII. letnik

1923

9. številka

Prof. dr. R. Nahtigal:

† Vatroslav Jagič.¹

Ko sem leta 1918., naprošen od uredništva «Ljubljanskega Zvona», napisal k Jagičevi osemdesetletnici prvi del razprave o njem, kjer se opisuje Jagičevo življenje in znanstveno dozorevanje tje do ustanovitve «Arhiva za slovansko filologijo» (Ljubljanski Zvon XXXVIII, 724—736), nisem mogel niti od daleč slutiti, da bo razmeroma že tako kmalu treba pisati tudi posmrtnico: saj smo vsi, ki smo Jagiča osebno poznali, vedeli, kako so mu njegovo železno zdravje, nedosegljiva duševna čilost in najpravilnejše življenje obetali silno visoko starost še preko devetdesetih let, kakor se to ravno pri prvovrstnih znanstvenikih lahko večkrat zaznamuje. Organizem mu je še premagal pljučnico, ali nato je prišla neka reakcija in nepričakovano hitro je odšel. Bog ve, ali ni tudi tu vplivalo in prikrajšalo življenja pot breme časa, ki je ogrenilo in pretrgalo nit življenja posebno mnogim znamenitim slavistom in drugim slovanskim učenjakom (prim. Ljubljanski Zvon XXXVIII, 724).

¹ Pokojnikova slika je priložena prvemu letniku «Časopisa za slovenski jezik, književnost in zgodovino», ki je posvečen njegovi osemdesetletnici in ki je bil tedaj edini tak zbornik v vsem slovanskem svetu. Slikati se je dal izrecno za «Časopis». Seznam njegovih del in spisov do leta 1907. glej v «Zborniku u slavu Vatroslava Jagiča» (Berlin 1908). Tudi tu je slika. Nadaljevanje seznama del in spisov od leta 1907. do 1918. je v navedenem letniku «Časopisa». Kar je izšlo pozneje do njegove smrti, naj sledi tu. Navedeno je pač vse važno, karkoli je bilo mogoče doznati tudi s pomočjo nekih prijateljev.

Jagičevi spisi 1918—1923:

1918.—1923: Archiv für slavische Philologie, herausgegeben von V. Jagič. Berlin, Weidmannsche Buchhandlung:

XXXVII. letnik (1920; 3. und 4. Heft): Zur slavischen Mythologie (o knjigi: Aleksander Brückner, Mitologija slowiańska. W Krakowie 1918); 492 do 511;

«Krit. Anz.»: Branko Vodnik, Neue kritische Ausgabe der Dichtungen Petar Preradović; 512—522;

Fr. Kidrič, Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert; 522—525;

Meni, njegovemu nekdanjemu neposrednemu učencu skozi vsa leta univerzitetnih študij, čigar življenska usoda je celo stala kolikor toliko v zvezi z imenom velikega pokojnika, je odkrito rečeno težko pisati posmrtnico o tem možu. Pa tudi le strokovno kratko orisati njegovo ogromno, skoro nepregledno in slavistično vsestransko, naravnost polihistorško znanstveno delo v besede najvišjem in najboljšem pomenu ter podati njega karakteristiko, podvesti bilanco njegovih glavnih znanstvenih rezultatov ter pokazati njegov neprecenljiv pomen v razvitku slovanske filologije, je mogoče le v daljšem spisu, ki tu in v posmrtnici ni na mestu. V glavnem je itak splošno znano — do kake veličine se je povzpел pokojnik — da je to bil ne le eden največjih slavistov do današnjih dni, temveč tudi eden najznamenitejših Slovanov vseh dob sploh. Po Dobrovskem, ustvaritelju početkov prave znanstvene slavistike, ni bilo slavista, ki bi bil niti slavistike tako tesno strnil okrog svoje osebe in na vseh poljih kritično vodil k daljnemu napredku kakor on. Po kapitalnih Miklošičevih delih, čigar hvaležni učenec je bil in brez katerega ga seveda ni mogoče zamisliti, je on slavistiko razvil v resnično, polnopravno in vsestransko filologijo ter postal njen obče priznani voditelj do konca svojih dni. Kako daleč pa je posegal pomen njegovih znanstvenih nauk, je najlepši dokaz ravno naš južnoslovanski svet, kateremu je v sloveči razpravi «Poglavje iz zgodovine južnoslovanskih jezikov» v XVII. zv. «Arhiva»

Sigurd Agrell 1. Zur slavischen Lautlehre, 2. Slavische Lautstudien, 3. Zwei Beiträge zur slavischen Lautgeschichte; 525—532;
Galusca, Slavisch-rumänisches Psalterbruchstück; 533—535;
Dem Prof. Polívka zu Ehren gewidmete Festschrift; 536—537;
Nekrolog: Ivan Bogdan; 552—555.

1918. Stanislaw Tarnowski (v Almanachu dunajske akademije za l. 1918).
1919—1920: Zum altkirchenslawischen Apostolus. I—III. Wien 1919—1920. Sitzungsberichte der Akad. d. W. in Wien. Phil.-hist. Kl., 191. Bd., 2. Abhdlg.; 193. Bd., 1. Abhdlg.; 197. Bd., 1. Abhdlg.;
1919: (†) Jireček, Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien. Studien zur Kulturgeschichte des 13.—15. Jahrhunderts. Vierter Teil. Nach dem handschriftlichen Nachlaß des Verfassers bearbeitet von V. Jagić. Wien 1919. — Denkschriften der Akad. d. W. in Wien. Phil.-hist. Kl. 64. Bd., 2. Abhdlg.;
1920: Pamet i poštenje u politici. — Nova Evropa I (1920), 65—66;
Pismo g. Vatroslava Jagića uredništvu Nove Evrope. — Nova Evropa I (1920), 319—320;
1921: Prošlost i budućnost slovenske nauke (slavistike). — Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay. Kraków 1921; Repetita placent. — Festschrift für A. Bezzenberger, Göttingen 1921;
1921—1922: Konstantin (Ćiril) i Metodije. — Brastvo Društva sv. Save, knj. XVI. Beograd 1921.

ustvaril tudi znanstveno-teoretsko podlago s tem, da je dokazal, da so starejše hipoteze o nekem poznejšem srbsko-hrvatskem klinu v prvotnem južnoslovanskem občeslovenskem etničnem miljeju napačne in da je jezikovno in etnografski prvotno izhajati iz enotnosti današnjih Srbov, Hrvatov in Slovencev ter drugih južnih Slovanov, naj si je tudi postanek starih državnih tvorb na našem ozemlju drugačen in vprašanje zase. S tem pa je bil podan tudi znanstveno-teoretski raison d' être ustanovitve naše narodne države, kar se je v širnem svetu priznalo in čigar moč je imel pisec teh vrst priliko opazovati v sovražnem nam nemškem svetu, ko je l. 1918. v graškem časopisu («Tagespost» 18. okt., štev. 286) nastopil za obrambo ideje južnoslovanske enote.

Toda teh nekoliko uvodnih in splošnih besed o Jagićevi veličini in njegovem pomenu naj tu zadošča, pa menim, da naj v spomin še sveže gomile namesto suhega ocenjevalnega spisa za sedaj raje stopi kaj intimnejšega, kar naj predvsem osvetli Jagića kot človeka. Zdi se mi, da morejo temu najlepše poslužiti izbrana mesta iz nekih njegovih pisem, ki sem jih prejel od njega za časa svetovne vojne. V natančnem ponatisu izpuščam v njih, razume se, vse, kar je le privatnega ali specialno strokovnega značaja (nekaj tega je radi kontekstne zveze pač moralo ostati, izpuščeno je zaznamovano s pikami), podajam pa vse, kar se tiče javnih razmer in zadev ter Jagićevega življenja in znanstvenega dela, osobito pa še, kar na ta ali drugi način označuje njegovo mišljenje in čuvstvovanje. Neka pisma in mesta, ki bi vtis iz navedenih še povečala, sem moral žal izpustiti, ker se dotikajo zadev raznih še živih oseb, zlasti slavistov. Navedeno pa posebno lepo razodeva, kako se je zanimal

Izagnanici iz Morave posle smrti Metodijeve. — Brastvo Društva sv. Save, knj. XVII. Novi Sad 1922;

1922: Kozma Indikoplov po srpskomu rukopisu g. 1649e. (Paleografsko-jezička studija.) — Spomenik Srpske Kraljevske Akademije XLIV. Drugi razred 38. U Beogradu 1922;

Vzpomínka. — Slavia I (1922); 3—7;

Ko je koga nadmudrio. Prosvetni Glasnik (Beograd) str. 486—489. Ocena knjige: Meyer K. H., *Der Untergang der Deklination im Bulgarischen*. Heidelberg 1920. — Idg. Forschungen, Anzeiger Bd. 40 (1922); 58—61;

A Survey of Slavistic Studies. — The Slavonic Review, Vol. I, No. 1, str. 40—58;

1923: Slavistic Studies: an Addendum. — The Slavonic Review, Vol. I, No. 3, str. 523—524;

Pismo uredništvu Nove Evrope. — Nova Evropa VIII (1923), 144.

Životopisni sestavki, vseskozi le kratki in prigodni spisi, so omenjeni v Jagićevem «Zborniku». Novejšega in obširnejšega ter popolnega življenjepisa še ni.

za naše domaće kulturne zadeve in kako so mu bile iskreno pri srcu. Za njegovo bodočo biografijo, veliko in natančno — in on je eden tistih, ki mu bo tako neizogibno potrebno pisati — bodo vsi taki prispevki nedvomno potrebni in važni. Naj se nam torej njegova plemenita in vse Slovanstvo objemajoča, med tem posebno tudi naše Slovenstvo ljubeča duša pokaže skozi njegove lastne besede, katere edine nam najživejše lahko osveže spomin na slavnega živahnega starca, ki si ga mrtvega skoro ni mogoče predstaviti. Sledeči odstavki iz pisem se vrste po časovnem redu pisem.

1.

Payerbach, 11./10. 1914.

Dragi gospodine profesore!

Molim Vas, izručite g. . . . moj pozdrav. Stvar njezina je zapela. Niti se što štampa, niti se može doći do izplate honorara, prije nego li se rat svrši. Meni je samomu vrlo žao, da je Archiv für slavische Philologie sada u Germaniji postao nepopularan. Nadam se, kada dogje do mira, da će se moći izdavanje nastaviti.

Ja sam tako osamljen od svijeta, da sada istom preko Vas doznajem za sudbinu Matice Slovenske. Za Ileš. sam čitao u novinama, ali ni to ne znam, da li je zbilja uapšen? I ja imam taj utisak, da se svuda dolje na jugu postupa odveć nesmiljeno, osobito spram «Hrvata pravoslavne vjere», kako bi rekao Starčević. Vidi se, da se ide za tim, kako bi se izmegju tri plemena stvorio jaz nepremostiv. Evo sada samo da nije posve zabranjena ćirilica. Hoće li se tim putem što postići, ne znam. Bojim se, prije protivno od onoga što se želi. . . .

Ja ću prekosutra (u utorak) nazad u Beč; teško mi se oprostiti s ovim mirnim mjestom, kojega ladanjska tišina ugagja mojoj bolnoj duši. Tko zna, hoću li cijelu zimu izdržati u gradu.

S prijateljskim pozdravom

Vaš

V. Jagić.

2.

Beč 27. 11. 1914.

VIII/1 Kochgasse 15.

Dragi gospodine profesore!

Imam na Vas jednu molbu, ako samo možete da je ispunite. Imate li Vi sami ili preko drugih poznatih Vam gradačkih prijatelja nekoga, koji ima veze s Mariborom? Ne bi li se tim putem moglo doznati o sudbini jednoga ranjenog soldata Čecha, koji sudeći po karti, koja je jučer došla ovamo, leži u nekojoj bolnici u Mariboru. Taj se soldat zove Franc Hladík, on je u vojsci pripadao 83^oi infant. regimenti, 10^oi kompaniji te je bio negdje na

sjeveru ranjen. Taj ranjenik zaručnik je moje sobarice, vrlo pristojne djevojke te bi ona htjela doznati, da li je taj zaručnik njezin Hladik teško ranjen. Jer sam ne može pisati, nego je dvije karte netko drugi zanj pisao.

Ako dakle možete koga naći, koji bi se u Mariboru raspitao, ima li ondje medju ranjenicima taj Franc Hladik i kako mu je, Vi ćete učiniti dobro kršćansko djelo. Radi se o prostom soldatu, ali taj nam mora biti toliko drag, kao da je kapetan ili general, jer je žrtvovao svoj život — — —

Oprostite, što Vam zadajem taj trud, ali to činim u želji, da pomognem jednoj djevojci, koja se puno žalosti za sudbinu svojega zaručnika, a ne umijem si drugačije pomoći, van da se utečem Vašoj pomoći.

S prijateljskim pozdravom

Vaš

V. Jagić.

3.

Beč 4/12, 1914.

VIII/I Kochgasse 15.

Mnogopoštovani gospodine profesore!

S velikom zahvalnošću vraćam Vam pismo g. odv. Kodrmana. Upravo danas pisao je Hladik svojoj zaručnici, kako je bio srećan, što ga je onaj gospodin pohodio i pitao za zdravlje. I ja ću se g. dru. Kodrmanu napose zahvaliti. Mislim, da će ga pismo i bez tačnije adrese naći. I moja «Roza» (tako se zove) moli me, da Vam izručim njezino «rukolíbání» za Vašu veliku dobrotu.

I ja sam dobio molbu od g. ljublj. župana, da se zauzmem za «Maticu slovensku». Ja ću to učiniti, ali mi se čini, da sada još nije za to vrijeme. Ovaj čas imaju gospoda druge brige u glavi te ne bi htjeli, i ako su uvjereni o nepravdi, koja je učinjena, desavouirati svojih lokalnih vlasti. Žalosno je, ali je ipak istina, da se sa južnim Slovenima u to kritično vrijeme postupa vrlo bezobzirno, smatraju ih kao neprijatelje ove države te ne veruju (sudeći valjda po sebi!), da bi mogli Slovenci, Hrvati, Srbi biti odani ovoj državi. To bi zbilja teško i bilo vjerovati, kad ne bi austrijske i ugarske Slovene podržavala nada u bolju, pravedniju spram njih državu, u kojoj toliko vijekova žive boreći se neprestano za nju, jer vide u njoj svoj spas. Hoće li se nade češke, slovenske, hrvatske (o Srbima da i ne govorim) u najbližoj budućnosti, kad se jednom povrati željno očekivani mir, zbilja ispuniti — to je veliko pitanje, na koje ja ne bih smio odgovoriti ni sa da ni sa ne. Ja sam na svu sreću star čovjek, ali vi, mlada generacija, doživjet

ćete još svašta. Svakako želim, da nastupe skoro bolja, pravednija vremena i za male narode u ovoj monarkiji.

.....

S prijateljskim pozdravom

Vaš

V. Jagić.

4.

(Dunaj, 21. IV. 1915.)

Dragi g. profesore!

Ja sam se već nekoliko puta vozio u Ljubljani te kod stanice Gradac na Vas mislio. Duskora morat ću poći u Varaždin te pošto nerado putujem noćju, morat ću ovaj put prenoćiti u Mariboru, jer bolje veze sa Čakovcem i Varaždinom preko Pragerhofa nema. Kad bih se ustavio u Gracu, morao bih već u 5:47 izjutra krenuti dalje, a to mi je ipak nešto prerano.

U Mariboru nisam ja još nikada odsjedao. Samo jedan put stajao sam ondje nekoliko sati te se vozeći gradom vidio glavne njegove ulice. Ovaj put ostat ću cijelo poslije podne ondje i sutra dan poslije 8 ure krenuti dalje.

Ako je Vama i koliko Maribor poznat, ne biste mi mogli kazati, koji je najsigurniji i najčišći hotel, da se čovjek ne bi morao bojati, da ga zaraze uši! Čujem, da upravo u Mariboru ima mnogo vojske i vojenih ljudi. Treba dakle biti na oprezu.

Oprostite, što Vam time dosagujem. S prijateljskim pozdravom

Vaš

V. Jagić.

5.

Payerbach a/d Südbahn
12. 7. 1915.

Dragi gospodine profesore!

Ja sam već davno (to je bilo u ponedjeljak prije Duhova) proputovao mimo Gradac. Prenoćio sam u Mariboru u hotelu Meran, nije baš osobito zgodan, ali jeftin! Cijelo poslije podne sve do kasne večeri tumarao sam po gradu te po ulicama čuo od prostijih ljudi mnogo slovenštine. Grad mi se nije osobito svidio, i ako je daleko natkrililo moj Varaždin.

Čuo sam, ne znam da li je istina, da ste se i Vi morali staviti te bili proglašeni za tauglich, ali valjda Vas neće tjerati u vojsku.

.....

Sa srdačnim pozdravom

Vaš

V. Jagić.

6.

Beč 28/12, 1915.

VIII/1 Kochgasse 15.

Dragi gospodine profesore!

Koliko mi je bilo nemilo slušati, da su Vas u svoje vrijeme proglasili «tauglich», toliko sam se obradovao doznajući istom iz Vašega pisma, da su Vas ipak i tražili i vratili natrag u sveučilište. Hvala bogu, da još ima sa svake strane toliko uvidjavnosti, da i najstrašnji rat ne smije da poguta svu inteligenciju. Štete je počinio i onako odviše. Više sam puta mislio i sam sebe pitao, gdi je ovaj, gdje li onaj od mojih nekošnjih mladih prijatelja. Do sada, koliko znam, nije nitko od njih postradao. Javili su mi se sa bojišta Tencor, Fancev, Zilynskyj; a prije nekoliko dana bio ovdje oslobodivši se iz zarobljeničtva dr. Aranza. Koliko se taj jadrnik napatio od augusta 1914 sve do oktobra 1915! Ele ipak je ostao živ i zdrav! Ne znam, zašto su internirali u Salzburg profesora Kozaka, koji čini se da je još i sada ondje. Za dr. Franka čuo sam neki dan, da je siromah bolestan u Lavovu, ostavljen na milost božju, žena mu u ludnici, sinovi u ratu, a on uzet! Neki dan dobio sam glas od Ljube Stojanovića, da je u Ženevi, a za Cvijića čuo sam kao da je umro; za sigurno ne znam. Evo ovako nas je taj grozni rat razbacao, razidjoso se kao rakova djeca. Ja sam do polovice oktobra bio na selu u Payerbachu, a sada preko zime ovdje samotujem te željno čekam proljeća, da i opet odem na selo.

Milo mi je, da nastavljate svoja Freisingensia, a kad budete s istraživanjem na kraju, moći ćete napisati resumé za Archiv, kada nakon sklopljena mira opet osvane. Za sada morat ćemo ga obustaviti, pošto nema ni tko da piše ni tko da ga čita. Dokle će trajati ta nedragovoljna pauza, odlučit će rat. Evo tako on ima upliva i na naša mirna poduzeća. Sada upravo dovršujem drugu svesku ($\frac{3}{4}$) 36^{ga} toma, koja će izići krajem januara 1916.

Želim Vam srećnu novu godinu, dao bog, uskorila nam željno iščekivani mir.

S prijateljskim pozdravom

Vaš

V. Jagić.

7.

U Beču 25/4, 1916

VIII/1 Kochgasse 15.

Dragi gospodine profesore!

Ja sada od «nécevo d'elat'» proučavam djela «jaokanice» Jurja Križanića. Naišao sam na jednu bilješku, koju je on sam g. 1647 napisao Levakoviću. Glasi ovako: «Post auditam Graecii philoso-

phiam, ubi in promotione ad magistrum philosophiae series nominum secundum merita disponitur, ego inter 30 socios fui sextus ut videri potest in catalogis anno 1638 impressis.»

Ova bilješka govori dakle, da je g. 1638 u Gracu bio promoviran na magistra filosofije. Poziva se na štampane kataloge g. 1638.

Ako imate toliko slobodna vremena, lijepo bih Vas molio, da dadete u biblioteci (ili možda čak u universitetskom arhivu) potražiti, ima li gdje ekzemplar tih kataloga i može li se ondje naći ime Križanićevo. Bilo bi mi milo, da se može konstatirati, da je bilješka Križanićeva tačna. U njegovu životu ima mnogo zagonetaka, jer je on sam naročito koje što sakrivao, tako da čovjek nigda nije siguran, što je tačno što li nije.

Nadam se, da ste živ¹⁾ zdrav te s jednakom željom očekujete, kad će taj strašni rat²⁾ svršiti, kao svi mi «miroljubivi» stanovnici ove jadne planete!

Sa srdačnim pozdravom

Vaš

V. Jagić.

8.

Payerbach 11/5 1916

Dragi g. profesore!

Vaše otkriće neizmjereno me obradovalo. Oba su pisma došla istodobno, ali ja sam imao sreću te sam najprije otvorio ono drugo, u kojem se tako sjajno opravdao trud Vašeg iskanja. Jedva si možete predstaviti, kako mi je drago, da se tim obistinila tvrdnja Križanićeva. On je jadnik često bio prisiljen teškim ili opasnim okolnostima КРИВИТИ УМНОГИ ali gdje nije bilo te nevolje, ondje je čist kao čisto zlato. Ja nalazim mnogo utjehe u proučavanju svih zgoda i nezgoda tog znamenitog, čudnog čovjeka.

Za nagradu Vašeg truda ja bih najvolio, da se to što ste Vi našli već sada naštampa u «Archivu», kojega jednu svesku mislimo ipak izdati još ove godine. Ne biste li Vi to prigotovili kao člančić pod svojim imenom? Ja ću dakako u svoj rukopis o Križaniću unesti sav sadržaj Vašeg pisma, ali kad će to ugledati svijet? Ikada ili nikada.² Sada bi nas za nagradu naše hrabrosti htjeli ponijemčiti i pomagjariti te bi jedva i dopustili da se izda posebna knjižica o Križaniću, i ako ja ni malo ne bih svega potpisao o čemu je taj idealist i entuzijast fantazirao. Ali Slovenima kao da je

² Delo je le izšlo že leta 1917. v «Djelih jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti» v Zagrebu kot XXVIII. knjiga «Život i rad Jurja Križanića. O tristogodišnjici njegova rođenja». H gornjima pismoma primerjaj tam str. 16.

sudjeno, da se predavaju fantazijama, da izvuku batina od realnijih svojih susjeda — protivnika! Ništa zato. Mi smo privikli na stradanje. Izdržat ćemo i to, što nas čeka.

Ja sam od subote opet ovdje na «ladanju» i mislim ovdje ostati do jeseni. Mnogo je ovdje mirnije, no u Beču, samo me je strah, kako će biti sa hranom kad u junu i julu navale ovamo židovi. Vidjet ćemo.

Sa srdačnim pozdravom i još jedan put enaenóo

Vaš iskreni prijatelj

V. Jagić.

9.

Beč 15. 5. 1918.

VIII/1 Kochg. 15

Dragi gospodine profesore!

Srdačno se Vam zahvaljujem i na jučer dobivenom pismu i na današnjem ugodnom iznenadjenju prvom sveskom «Časopisa za slovenski jezik, književnost in zgodovino». To mora biti za sve Slovence vrlo radosna pojava, kojoj ja od sve duše želim sjajan uspjeh i napredak. U oglasu, koji je priložen ovomu dvostrukomu snopiću, tako je razgovijetno objašnjena potreba ovakova organa, koji mene (oprostite!) sjeća na moja mlada ljeta, kad smo počeli izdavati u Zagrebu «Književnik», da će, mislim, svaki slovenski inteligenat rado prihvatiti, odobriti i poduprijeti izražene ondje želje, jer je to zbilja jedan vrlo potrebiti korak naprijed. Slovenski je narod, ne gledeći na njegov broj, tako marljiv i ustrajan, da sam ja uvjeren, da i taj Vaš naučni podhvat neće ^{X.P.} zapeti, već će se razvijati u sve širim razmjerima. Čim su strašniji udarci, koji sa sviju strana prijete našoj slovenskoj, t. j. općoj slovenskoj, ne samo slovenačkoj, budućnosti, tim življe valja da prionemo za posao, složni u cilju koji nam lebdi pred očima, a u harmoniji svih slovenskih glasova, kako govore od srca k srcu, da daleko u kulturni svijet zazvuči i naša mnogostruna lira, neka se čuje da smo i mi voljni živjeti ne samo kao tuđe sluge, već kao ravnopravni članovi kulturnoga svijeta.

.....

Pravo imate, da svakim danom teže podnosimo neuvažavanje sa strane dviju privilegiranih nacija, koje drže nasmiljeno vlast u rukama u toj jadnoj monarkiji te su se urotile protiv slovenskog svijeta; ali i ako sam blizu grobu, ne gubim vjeru, da neće ni nas uvijek ovako nepriznavati, jer se i u nas budi otporna snaga.

.....

Ja sam već početkom godine doštampao Križanića, ali ga akademija još nije pustila u svijet, ne znam zašto. Do koji dan bit će

doštampan takodjer Archiv XXXVII ½, trebalo je 16 mjeseca dok se naštopalo 18 araka. Sada отъ нечего дѣлать pišem svoje «Uspomene» (na sveslovenskom = njemačkom jeziku), jer je to namijenjeno arhivu naše bečke akademije, ali unosim u moj tekst izvratke iz pisama, kojih imam veliku množinu. Tako će to biti kao neki komentar k Историји слав. филологiji. Da nisu tako strašne neprilike u «boljševickoj» Rusiji, najbolje bi i bilo, da se taj potpourri naštopa u Petrogradu. Izaći će dosta krupna stvar ...

Sa srdačnim pozdravom

Vaš

V. Jagić.

10.

Payerbach a/d Südbahn
17. 6. 1918.

Dragi gospodine profesore!

Imam nekoliko stvari, za koje Vas moram ili pitati ili moliti za posredovanje.

.....

... Uplećući u svoje «Uspomene» (za sada još Erinnerungen za bečku akademiju, ali ako nadjem da se to može objelodaniti na ruskom ili hrvatskom jeziku, preradit ću rukopis) izvratke iz raznih pisama, kojih ima u mene na tisuće, naišao sam u pismu pokojnoga Korša od g. 1910 na pripovijedanje, kako je bio u opširnoj prepisci sa Peiskerom, kojega je vrlo hvalio kao sociologa a on mu je išao na ruku svojim tumačenjem etimološkim ...

... kad bi «Archiv» mogao redovno izlaziti. Ali za boga tečajem cijele godine 1917 i sve do sada jedva jedvice moglo se naštopati 18 araka kao Doppelheft 37. toma. A koja sudbina čeka taj časopis sada na dalje, a i poslije rata (ako ja doživim njegov svršetak) to je u božjim rukama. Mislio sam nekoč da ću doživjeti 40 tomova, ali sada nemam više te nade. A Nijemci ako izadju pobjeditelji po receptu Hindenburgovu, bit će još više, nego li su danas, mrski cijelomu svijetu, da će se ta mržnja kosnuti i svih naučnih publikacija berlinskih.

Kako su se gospoda njemačka čak u naučnim sferama uzoholila i ako nas Slovane ne mogu podnijeti, dokazaše mi krajem maja, kada od predložene s moje strane trojice kandidata za mjesto korespondenta u tuzemstvu, ne htjedoše izabrati nijednoga. Tako sam sada za slovensku filologiju, historiju, etnografiju, arheologiju ja jedini ostao. Da nisu tako teška vremena, da pod kraj života jedva pokrивam, kako Rusi kažu, концы съ концами, ja bih im bacio tu čast pred noge te istupio iz akademije. To bi i zaslužili,

ali na sramotu moram priznati, da mi i ono nekoliko stotina kruna u tim teškim vremenima pomaže koliko toliko.

Sa srdačnim pozdravom

Vaš

V. Jagić.

11.

Payerbach a/d Südbahn

11./7. 1918

Dragi gospodine profesore!

Vrlo lijepo zahvaljujem na čestitanju k mojoj 80godišnjici, koju sam srečno, i ako ne bez neke uzbudjenosti, proveo u Beču te se brzo vratio ovamo u blaženi mir i tišinu, koju na žalost i sramotu čovječanstva prekidaju jedino vozovi po željeznici, u najbližoj blizini mogega stana, vozeći neprestano nove žrtve ljudske put Italije ili jadne ranjenike pod znakom crvenog krsta nekuda put Beča i dalje bog zna kuda. Ta žalosna istina, koja se strašno često ponavlja i danju i noću, sjeća me jednako na ozbiljnost strašnih, tobože «velikih» vremena, u kojima toliko žrtvi prinosimo upravo mi južni Sloveni, proljevajući krv, a za koga? — —

Vrlo me zanima sadržaj Vašega pisma. Veseli me, da tako lijepo napreduje Vaš «Časopis»; uskrsnuo je upravo u horu, da zavjedoči da mali ali žilavi i svjesni si svoje duševne snage slovenski narod zaslužuje većju pažnju, nego li mu se iskazuje u tim teškim danima sa strane «mjerodavne» gospode. Već me unapred veseli nova sveska.

Za $\frac{3}{4}$ svesku «Archiva», koja će se vrlo polagano štampati, jer u Njemačkoj štamparije može biti još gore trpe nestašicu, nego li kod nas — dobro bi mi došao koji god članak Vaš ili Peiskerov. To bi se moglo upotrebiti još da dodje pod kraj ove godine. Osobito me zanimaju Vaše, i ako mi dosada nepoznate kombinacije glede postanja hrvatske državne organizacije, u kojoj sam ja vazda slutio tudji upliv, ja sam se domišljao avarskomu, a Vi možda znate što drugo i bolje. Pa zar se bojite to iznijeti na vidjelo? bojite li se kao južnoslovenski Kunik vike i kriča hrvatskih Ilovajskih?...

Zahvaljujem Vam još jedan put na prijateljskom, punom zanimljivosti pismu, molim Vas, da primite moj srdačni pozdrav

Vaš

V. Jagić.

*Zu pite prvi Hrvatim su do stromi u svojim put. Praveći je t
 Njemačkoj štamparije može biti još gore trpe nestašicu, nego li kod nas — dobro bi mi došao koji god članak Vaš ili Peiskerov. To bi se moglo upotrebiti još da dodje pod kraj ove godine. Osobito me zanimaju Vaše, i ako mi dosada nepoznate kombinacije glede postanja hrvatske državne organizacije, u kojoj sam ja vazda slutio tudji upliv, ja sam se domišljao avarskomu, a Vi možda znate što drugo i bolje. Pa zar se bojite to iznijeti na vidjelo? bojite li se kao južnoslovenski Kunik vike i kriča hrvatskih Ilovajskih?...*

*475 slovensko. In prepitaj to, da do mal
 završni slovenski časopis pite jezik - svoj slovenski*

*ok, peto 5/10
 Tomi Zupar*

Marija Kmetova:

⟨Nadaljevanje.⟩

V metežu.

Če bi bil Pirc izpregovoril te besede pred uro, bi se bila Tina začudila; zdaj jim je verjela in zasačila je v sebi misel, ki je že iskala teh besed. Tudi mu ni izmeknila roke, še oprla se je na njegovo in ni vedela, če sanja ali bedi. — «Ali ste zato prišli v Maribor?» je dejala končno in utrujenost je bila v njenem glasu.

«Prav za prav sem tudi zato prišel, a sem mislil, da mi bo, kakor mi je bilo vedno v takih slučajih. Zdaj pa vidim, da sem popolnoma brez krinke, kar me jezi in me vendar spet ne jezi.»

«Kakor bi govorili iz mene,» je dejala Tina, «tudi v meni je vse tako.» Pa je začutila pri teh besedah toliko žalost v sebi, da so ji nehote prišle solze v oči.

«Glejte,» je dejal Pirc, «takole tavamo — tavamo — zasveti se žarek — in ne da bi ga bili veseli — žalostni smo.»

«Prepozno,» je dehnila Tina in je nenadoma zaslišala oni «prepozno», ki ga je bila izrekla pred meseci Gorniku. A zdaj je občutila z vso jasnostjo, da je res prepozno in najrajša bi bila padla na zemljo in se razjokala za vse dneve.

«To ni ljubezen,» je povzel Pirc, kakor bi nadaljeval ono tretjo misel, ki je bila v obeh. «A je ona vez dveh bitij, ki sta ustvarjena drugo za drugega. In — da povem popolnoma odkrito: in midva sva drug za drugega in sva bila zvezana že od nekdaj in bova do konca. Jaz sem vaš človek in vi ste moj človek. Tragika je v tem, da je za oba prepozno: jaz sem raztrgan na dvoje, na troje in mi je življenje le še komedija in vi — vi se v kratkem poročite.»

«In še danes ste spoznali vse to?» je vprašala Tina.

«Šele danes. — In kakor sem bil zatrl že vse občutke v sebi — zdajle mi je hudo.»

Tina ni odgovorila in oba sta molčala prav do Tininega doma onkraj mesta. Pred vrati je obstala Tina in dejala:

«Niti v sanjah od sanj bi si ne bila mislila, da se bova takole vrnila s tega izprehoda.

«Da se bova našla, kajne. In zdaj vam je hudo.»

«Kakor vam.»

«A jaz sem prost — vi se pa vežete iznova.»

«Usoda. S te poti ne morem več.»

«Vem.»

Pirc se je sklonil in poljubil Tini roko in Tini je bilo tako čisto v duši, da bi ga bila najrajša pobožala po licu. A obstala je kakor lesena in gledala za Pircem, ki je odšel s počasnimi in težkimi koraki.

«Dolgo te ni bilo,» je dejala mati, ko je prišla Tina domov.

«Pripravite vse potrebno,» je odvrnila Tina, «jutri zjutraj se odpeljeva z Vando v Ljubljano in potem v Trst.» Tako nenadoma so prišle Tini te besede, da se jim je sama začudila, a ko jih je izrekla, ji je tudi odleglo, da se je odločila kar v hipu.

«In tega nisi vedela prej? Vsaj še en dan počakaj!»

«Ne morem, se mudi. Saj veste sami, kako je, saj ste brali Gornikovo pismo.»

«Kakšna si! Kar završi nekaj v tebi — in alo! brž in brž!»

«Da, da — brž, brž —» je ponovila tiho Tina, napisala brzojavko za Andreja, da jo odda jutri, in se je z vso naglico pripravljala na pot.

Po vsem tem, kar je doživela s Pircem ta dan, ji je delo prav prišlo, zakaj v njej je bilo toliko mešanice, da so misli kar butale vanjo. Hitela je iz sobe v kuhinjo, odpirala omare, spravljala perilo in obleke, zlagala v kovčege, da ji je obraz žarel in so ji lasje frfotali vsekrižem. Vanda je bila tudi vsa v nemiru in ji je pomagala in kakor je bila prej prepolna pričakovanja za novo življenje, jo je zdaj vendar zaskrbel zavod in zdaj pa zdaj jo je zapeklo v srcu. A ni se hotela izdati Tini, ker je bila prej vedno polna veselih besed in vprašanj o Ljubljani, zato je časih s silo zadržala jok v grlu in je tudi ona hitela z delom. Še daleč v noč so delale vse tri in krog polnoči je ostala Tina sama in poskrbela še zadnje malenkosti. Potem pa je sedla k mizi, podprla glavo in mislila: «Kaj je zdaj to? Saj se mi bo razpočila glava. Andrej — Tone — zdaj Pirc, moj Bog, kako čudovito je življenje! Skokoma pridrevi nevihta — zagrabi s silo in me vrže na trdi tlak. Saj ne vem, kako, saj ne vem, kam! Razvežem voz, že zagledam drugega, tretjega — in dalje, dalje... v neskončnost gredo te mešanice. — Tone me je preklel že zdavnaj, Andrej čaka v ljubezni name in Pirc pravi, da sem ustvarjena le zanj. Kakor v silnem metežu mi je, vsepovsod viharji, zameti — jaz sredi vsega — brez opore..., brez strehe. Že sem mislila, da bo vsega tega konec, da pojdem vsa mirna v Andrejevo naročje — in zdaj novo brezno. Korak se mi je opotekel, stojim in gledam — in ne vidim dna.» Mučno ji je bilo, stresla je z glavo in dejala: «Pa kaj — te črne misli niso zame! Stran — stran vse to, v novo

življenje pojdem, v omotico ljubezni... Ljubezen? Kaj je res, da ne ljubim Andreja, kakor nisem ljubila Toneta tedaj, ko sem se poročila z njim? Kaj je res tako? «Ne slepimo se,» pravi Pirc. Ali se res slepim? Ali sem se varala, ko sem menila, da ljubim Andreja? Je li v resnici le denar? Nak — tega ne bom pre-mišljala!» Zamahnila je z roko in vstala. «Čemu misliti! Čemu, čemu — saj je vseeno in brez misli je lepše.» Že je legla v posteljo in ugasnila luč, tedaj so pripolzele še zadnje misli, najhujše za Tino: «Torej ne znam ljubiti. — Toneta nisem ljubila, Andreja — ne ljubim, pravijo, Pirc tudi ne —. In vendar, vendar sem bila poročena s Tonetom, se bom poročila z Andrejem, bom — kaj bom s Pircem? Se zaljubim vanj? Ali sem že zaljubljena?» V neskončni utrujenosti je počasi legala omotica vanjo in jo je prepregla kakor z mrežo.

5.

Vlak je hitel, monotono so udarjala kolesa. Maribora že ni bilo videti nič več, Tina je bila bleda in utrujena, Vandi so žarela lica in vsa pokrajina zunaj je bila zavita v medlo meglo. Zatoхло je bilo ozračje, zdaj pa zdaj je ostro zadišalo po premoğu, da te je zaskelelo v nosu in grlu.

Tini je nekako odleglo po včerajšnji nevihti; spet je bila misel na Andreja in bogastvo na površju in že je v duhu snovala načrte, kakšne obleke si bo kupila in če bo imela tudi voz in konje ali avtomobil. Da Andrej ni razsipen, je vedela, a ona ga bo že pre-motila tako, da ji bo nakupil vsega, česar si bo zaželela. Veselila se je svidenja z Meto in Melaniji bo pokazala, da je našla srečo in storila prav, ko se je podala na pot ločitve in novega zakona. Motilo je pa Tino vendarle, ker je toliko mislila na udobnost in tako malo na samo združenje z Andrejem. «Če bi bil Andrej reven — ali bi se poročila z njim?» je nenadoma poskočila misel v Tinino naročje. «Če bi bil le preprost uradnik — morda tudi doktor — a ne bi bil bogat — bi ga vzela?» Tina se je sklonila in pomislila. «Nak — ne bi se vezala vnovič — seveda se ne bi!» Pogledala je skozi okno, a misel je še silila vanjo. «Torej vendarle sama udobnost? In nič ljubezni? — Je imel Pirc prav?» Skomizgnila je z rameni. «Pa kdo mi more šteti to v zlo? Vsak si postelje, da leži udobneje. Norec bi bil, ki tega ne bi storil.» — «A ljubezen je slepa,» je spet švignila druga misel. «Če bi bila zaljubljena, niti ne bi pomislila, ali je Andrej bogat ali ne.» — «Seveda ne bi pomislila, a saj nisem neumna in tako neizkušena, da ne bi poznala življenja! In saj je — saj je razum več od

ljubezni in razum ni nič grdega. Je skoraj toliko kot ljubezen. — Kdo mi bo zameril, če želim čistega ozračja po vsej zatohlosti v prejšnjem zakonu? Kdo mi štel v zlo, če sedem, kadar sem utrujena? Če si odpočijem po dolgi poti?» — Lice se ji je zvedrilo. «Ah, hvala Bogu,» je dejala skoro glasno — «nič več skrbi, nič več, nič več.» Spet se je zagledala v tla. «Pirc? Kako da se je tako razkrinkal! On, ki se ne izda nikoli, on, ki stopa preko vseh in vsega! In on — sam doktor Pirc mi je tako jasno priznal, da me ljubi! Sicer pravi, da to ni ljubezen, da sva le dva človeka, ki sva že od nekdaj zvezana. Hm, čudno, čudno. A prevzelo me je vendarle. Žalosten je bil — tudi meni je bilo hudo. Čudno — kam vodijo vse te tajne vezi — kam gremo, kam! Pa on, ki mi je bil do skrajnosti zoprn, zdaj mi je ljub. Radovedna sem, kako bo v Trstu, ko se snideva spet. Gotovo se je odpeljal že ponoči iz Maribora. — Ko bi Andrej slutil, ko bi le slutil! Ali je to že prevara? In pojdem že s prevaro v zakon? Iz raztrganega blaga si šivam novo obleko? Ali — kaj — kdo bi premišljal! Onih počestnih skrbi pa le ne bo več. Hvala Bogu,» je sklenila spet glasno, da se je Vanda ozrla in vprašala:

«Bova kmalu v Ljubljani?»

«Kmalu. Se bojiš in ti je hudo?»

«Nič več, a snoči sem se jokala, veš, mamica.»

«Res? Pa nič ne vem.»

«Ker sem se premagovala. Saj sem videla, kako je bilo tebi sami hudo.»

«To si videla?»

«O, da! Ali se bojiš zaradi atka v Trst? Ali ve atek, da pojdem v zavod? Kaj ne bo hud? Ničesar mi ne poveš?»

Prav neprijetno so dirnile Tino te Vandine besede in čez nekaj časa je odgovorila:

«Mislim, da ne ve, da boš v Ljubljani v zavodu, a hud ne bo prav nič zaradi tega.»

«Ne ve? Kaj mu nisi pisala?»

«Ne.»

«Pa on ti je pisal vsak dan — in tudi ti si vsak dan pisala pismo! Kaj ga nisi atku pisala?»

«Njega ni več v Trstu.»

«O, mamica, da mi nisi povedala! Kje pa je?»

«V Ameriki.»

«V Ameriki!» Vanda se je tako začudila, da je kar poskočila s sedeža in sklenila roke. «Tako daleč! Kaj je šel po denar?»

«Mislim.»

«In boš ti zdaj sama v Trstu? O, ko bi to vedela, ne bi šla v zavod! Saj ti bo dolgčas, ko boš sama. O, jaz pojdem s teboj! Nič, nikar se ne ustaviva v Ljubljani.»

«Tak nikar, nikar, Vanda! Meni bo v Trstu prav lepo.»

«Ker se ne bo atek več kregal, kajne? To je že res. A kdo bo prinesel denarja? Saj boš morala tudi zame plačevati? Kako boš mogla?»

«Nič ne skrbi, Vanda. Meni bo prav dobro in lepo, še vse lepše, kakor mi je bilo doslej. V drugem stanovanju bom, vsega bo v izobilju in tudi tebi bom pošiljala, česar boš potrebovala.»

«Mamica, ti me le tolažiš.»

«Ne, ne — je res.»

«Pa odkod boš jemala denar? Kaj si dobila terno ali dediščino ali je že atek kaj poslal iz Amerike?»

«Ne.»

«O, že vem, že vem!» je nenadoma vzkliknila Vanda. «Gospod Gornik te ima rad, pa ti je dal. Kajne?»

Zdaj se je Tina začudila, da bi bila skoraj poskočila s sedeža, vendar ji je bilo prijetno, da je Vanda sama imenovala Gornika.

«Odkod pa ti to veš! Glej, glej — kako si prišla na to?»

«To vendar že dolgo vem, da te ima gospod Gornik rad. In tako žalosten je bil, ko sva odhajali v Maribor. Gospod Gornik je dober, meni je vedno kaj prinesel in tako lepo me je pogledal vedno. O, zdaj pa že vem, da boš imela denarja. A kako boš vrnila? Aha — atek pošlje iz Amerike, pa bo. Imam prav, mamica?»

«Približno.»

«In gospod Gornik ti je preskrbel drugo stanovanje? In da bo lepo, praviš? Povej, povej! Kje, kako?»

«Kako si sitna, Vanda. Še Ljubljano bova zamudili. No, še nekaj postaj je —.»

«Tak povej, preden bova v Ljubljani. To moram vedeti, da ti bom vsaj lahko pisala. Saj vendar veš! Uf, kakšna si! Saj nisem tako majhna.»

«Kje bom stanovala, ti že pišem. In da bo lepo, tudi vem.»

«O, gospod Gornik ima dosti denarja! Milijone, sem slišala.»

«O ti, Vanda, ti! No, kaj te še skrbim?»

«Nič več. Le sama boš, to je. Te bo gospod Gornik obiskoval?»

«Seveda. Še ondi bo stanoval.»

«Kakor ti, mamica?»

«Kakor jaz, da.»

Vanda je utihnila in ni vedela, ali bi izrekla misel, ki ji je prišla. Vendar je dejala počasi in pretrgano:

«To bo čudno.»

«Čudno?» Tina je zardela in pogledala skozi okno.

«Da, ker — ker ni tvoj mož — ker ni atek, no.»

«Pa bo.» Tina je kar treščila besedi, ker je videla, da Vanda več ve o teh stvareh, kot si je bila mislila. «In končno — saj mora izvedeti — in dobro, da je pričela sama ta pogovor,» je dejala sama pri sebi.

«Gospod Gornik bo mož? Tvoj, mamica? In atek? Joj, saj se ne sme! Kako bo hud!»

«On že vse ve.»

«Zato je v Ameriki?»

«Zato. In če se sme ali se ne sme, o tem ne razmišljaj. A jaz mislim, da se sme. In tudi bo tako.»

«Hm, pa da mi ničesar ne poveš, mamica.»

«Kaj bi ti pravila, saj sama vse veš. Torej ne skrbi prav nič zame, ko boš prišla na počitnice, pa boš videla, kako lepo nam bo.»

«Sem že zelo radovedna. O, mamica, kaj ni Ljubljana tole?»

«Saj res. Tak odpraviva se.» Tina je prišla Vando za brado in ji pogledala v oči. «Si še v skrbeh?»

«Nič več.»

«Le vesela bodi, vse bo dobro.»

Ko sta se Tina in Vanda okrepčali v kavarni, sta šli počasi po mestu. Tenka megla je bila v solnčnih žarkih vsa srebrna in modro nebo je blestelo v višavi. Ljudje in ulice pa kakor bi se jim zdehalo, še cestam se ni ljubilo prav nič. Počasi in nalahno se je odmikala megla, dokler se niso nasmehnile hiše v solncu. Ljubljanski grad je gledal tako ponižno in mirno, da se je zdel Vandi kakor koklja, ki varuje piščeta.

«Kje je zavod?» je nestrpno izpraševala že nekaj časa Vanda in ko sta bili prišli s Tino na precejšen trg, je pokazala Tina z roko in dejala:

«No, torej tu boš.»

Vanda se je ustavila in tudi Tina je obstala in je opazovala Vando, ki je nalahno vzdrtela, da se ji je zasmilila.

«Kaj ni lepo?» jo je vprašala nenavadno nežno.

Vanda se je zagledala v izredno lepo in okusno pročelje cerkve, ki se je zaradi rumenkaste barve blestelo kakor pozlačeno v solncu in to zlató in jasna modrina nebá jo je spomnilo morja in Trsta. Tako nežna je bila vsa cerkev, da se je zdela Vandi

kakor iz papirja. Na desni in levi strani cerkve pa je stalo poslopje in Vanda je koj vedela, da je tu šola in zavod.

«Ti je všeč?» je vprašala spet Tina.

«Lepo je,» je odvrnila Vanda. «A če dežuje, gotovo ni tako lepo.»

«Kakor tudi Trst ni lep v dežju.»

«Tudi ne,» je povzela v mislih Vanda in pristavila:

«Pa pojdiva — radovedna sem.»

Kakor človek, ki pravi: «Do tu in ne dalje,» — ju je resno pogledala samostanska veža. Polmračni oboki so strmeli s stropa in čutiti je bila meja med svetom zunaj in življenjem tu znotraj. Tina bi bila rada govorila s prednico samostana in obe z Vando sta vstopili v čakalnico in obe sta se spogledali.

«Kako je nizko,» je dejala Vanda in Tina se je ozirala po čakalnici. Majhen, ozek in nizek prostor je bil to in železna mreža, ki je segala do stropa, je spominjala na izpovednico.

«Če je vse tako mračno in majhno,» je dejala tiho Vanda, «potem ne bo nič prijetno.»

«Le ne boj se,» je odvrnila Tina, čeprav je bilo tudi njej tesno pri srcu, «saj si videla, da je zavod velik od zunaj. In da boš lepo pozdravila in boš vljudna! Koj bodo spoznali, če si pridna ali ne.»

In ko so nekje zaškrtnila vrata, se je ozrla in videla teman prostor in okno, kakor bi bilo slepo, vendar je videla skozi to okno še drugo okno, a obe sta bili čudno blede in mrtvi. «In je vendar solnce zunaj,» je pomislila Tina, a se koj zdrznila, ko je zaslišala pritajene korake in glas, ki je vprašal:

«Želite, gospa?»

Vanda je vztrepetala, Tina pa je pogledala v mrežo in je iskala osebo, ki jo je vprašala. In zagledala je majhno, drobno postavo, ki je bila v črni redovniški obleki še drobnejša. Iz trde platnene beline pa je gledal obraz, ki je bil čudovito nežen in droban, da se je zazdelo Tini, kakor bi ga sploh ne bilo in bi izginil, če bi izpregovorila preglasno besedo. V zadregi je bila, obraz pred njo pa se je nasmehnil.

«Saj ste me poklicali, kajne? In jaz sem prednica, mater Katarina.»

«Moje ime,» se je vzdramila Tina, «Tina...» Tedaj je pomislila: «Tina — kaj — Gornikova ali Mlakarjeva?» Zardela je in nadaljevala: «Tina Mlakarjeva iz Trsta.»

«Iz Trsta?» je povzela prednica. «Tedaj imate že pravo pomlad ondi. Pa sedite, prosim!»

Vse tri so sedle in Tina je odvrnila zamolklo:

«Da — je že pomlad.»

«In to je vaša hčerka? Morda želite, da bi jo vzeli v našo šolo?» je nadaljevala prednica, ki je bila opazila nekako zadrego v Tini in ji je hotela pomagati do besede.

«Da, zelo rada bi,» je odvrnila Tina in se kar oddahnila.

«Težko bo šlo, v drugem polletju smo že in neradi sprejemamo zdaj — le v izrednih slučajih, če je res sila.»

«Pa bi lepo prosila,» je dejala Tina, «in tudi, če bi jo sprejeli v zavod.»

Prednica je zmajala z glavo. «Težko, težko — saj razumete, da je sitno kaj takega sredi leta. In če vam je le mogoče, gospa, bi svetovala, da se odločite drugače.»

Vanda se je bila skoraj razveselila teh besed po vsem, kar je bila izvedela od mame in prav nič si ni želela ostati v Ljubljani. A prednica ji je bila všeč in nepremično je zrla vanjo in zdela se ji je mlajša od mame in da se venomer smehljajo oči in so lica kakor iz žameta. In roke so se ji zdele drobnejše od njenih in nehote jih je primerjala.

«Zelo težko bi šla zdaj kam drugam,» je povzela Tina, «in že dolgo je to moja želja, da bi bila Vanda pri vas. Nimam znancev v Ljubljani in res ne vem, kako bi, če mi odrečete prošnjo.»

«Torej je ta zadeva težka za vas in za nas. In se res tako mudi, da ne morete počakati prihodnjega šolskega leta? Saj zdaj smo že v marcu...»

«Nemogoče,» je dejala Tina, «namreč jaz, moj mož...»

«Atek je v Ameriki,» se je nenadoma oglasila Vanda, ker je videla, da je mami sitno. A Tini je bilo zdaj še bolj sitno in brž je dejala:

«So pač čudne razmere včasih in človek ne ve, kako bi se obrnil... No — in z možem, saj boste razumeli, včasih je tako, včasih drugače — nisva se razumela. In za otroka tukaj — je najbolje, da bo pri vas in zato res lepo prosim... Jaz bom zdaj drugače... in se bom... in saj veste, sama ne morem, življenje je težko...»

Prednica je videla, da je Tina v zadregi, da išče besede in vendar ne more naravnost z resnico na dan, zato je prekinila Tino in vprašala:

«Imate listine od vaše hčerke?»

«Da, seveda, prosim!» je brž povzela Tina in kar odleglo ji je, da bi bila prednici najrajša stisnila roko.

Ko je pregledala prednica listine, je dejala:

«V meščansko šolo torej bi šla... Izpričevala so še precej dobra in... če torej res tako želite in vam je toliko na tem — bi pač napravili izjemo, kar sicer ni naša navada. A če ne gre drugače — pa v božjem imenu.»

«O, prav hvaležna sem vam,» je vzključila Tina in Vanda se je skoraj prestrašila in zaskelilo jo je v srcu, da jo mati tako želi oddati, a premagala se je in je molčala.

«Pa kdaj želite?» je vprašala prednica.

«Kar danes — ker se mi mudi v Trst, in sicer ne vem, kako bi...»

«Pa bodi,» je odvrnila prednica in vse tri so vstale. «In navada je, da si starši prej ogledajo prostore, kjer so njihovi otroci, zato prosim, če bi stopili skozi druga vrata, da vam pokažem...»

«Saj ni treba,» je hitela Tina, «nerada nadlegujem...»

«Ne, ne — taka je navada — prosim!»

«Pojdi, pojdi, mama — tudi jaz bi rada,» je zaprosila Vanda in prijela Tino za roko.

Odšli sta v vežo, prednica je izginila za mrežo, in skozi majhna, a težka vrata sta vstopili Tina in Vanda v visok prostor, ki je bil poln čudovite resne svetlobe in kakor obit z množico vrat na vse kraje. Na levi je bil velik križ in Tina se je nehote zgenila in se za kratek hip zazrla vanj. Zableščala se je kakor blesk svetla točka iz njenih otroških let in nasmehnila se je in zavzdihnila: «Kako je že vse to daleč za menoj!» S prednico so odšle po širokih stopnicah na desno in nenadoma se je razprla bogata luč in hodnik poln svetlobe in solnca se je zasmeljal in jih veselo pozdravil. Šolski prostori so bili jasni in čisti, vendar je bila čutiti strogost šole, a ne v toliki meri, kot jih je bila vajena Tina iz drugih šolskih poslopij.

«Bolj prijazno je kot v Trstu,» se je oglasila Vanda.

Spotoma se je Tina ozirala v prednico in se ji je zasmilila, da je dejala v mislih: «Uboga reva, v tej redovniški halji se muči v najlepših letih in se bo mučila do smrti. Saj je vse tole na glavi in po prsah kakor oklep, da se niti pregibati ne more, kakor bi se hotela. In čemu vse to?» Glasno pa je povzela:

«Kaj vam ni hudo v tem zidovju in tej obleki? Pa oprostite, a jaz ne morem razumeti tega.»

«Kaj bi bilo hudo,» je odvrnila prednica. «Privaditi se je treba in dolgčas mi ni prav nič, ker je dela vedno na preostajanje in niti ne utegnem pomisliti, kaj je dolgčas.»

«Čudno,» je dejala Tina, «jaz tega ne bi zmogla.»

«To je poklic. In Bog že pomaga, komur je odmerjena taka pot.»

Že je hotela reči Tina, da ne verjame v poklice, a ni hotela žaliti prednice. Ko so zavile na teman hodnik, pa je dejala:

«Pa vi vse verujete?»

Prednica se je začudila in dejala po presledku:

«Seveda vse.»

«Do pičice — z vsemi priveski?»

«Gotovo, saj to se mora.»

«Čudno — in za inteligentnega človeka po mojih mislih — še vse bolj čudno.»

«To je milost božja.»

Milost božja! Tina se je pomilovalno nasmehnila. «Kaj bi, milost božja!» je pomislila. «Smo pa res čudni ljudje na svetu.» V temnem hodniku so se ozirale skrivnosti vanje in so šepetale o pritajenih korakih. Čudne sence so begale po stenah in vsa vrata so se tiho odpirala in zapirala in če je šla kaka redovnica mimo, je bilo, kakor bi se bil utrnil smehlaj s solnčnega žarka. Toliko nežnosti in finese je bilo vsepovsod, v stopnicah, obokih, starinskih omarah, mizah in stoli, še na kljukah in stenah, da je Tina začutila dih visoke srednjeveške aristokratske gospode in nehote je stopala z umirjenjšim korakom. In v vsej svoji postavi je začutila odsev te nežnosti, ki jo je obdajala krog in krog. Vanda je ves čas molčala in od koraka do koraka se je vlivala vanjo neka mehkoča, kakršno je začutila na večere, preden je zaspala. In spet si je zaželela, da bi ostala v zavodu in nič več ji ni bilo hudo. Tedaj je Tini nehote zastal korak. Ozrla se je v velikanski križ nad razkošnim stopniščem in Kristus se ji je zazdel, da je živ in vidi vse okrog sebe. Obenem pa so odsevali s Kristusovega obraza vsi pritajeni vzdih in tihe prošnje redovnic, ki so hodile in bodo hodile tod mimo. In vsa upanja trpečih src in muke blodnih in bednih duš in molitve drhtečih ustnic in šepetajoče besede razbičanih misli so lepele na tem Kristusu in so polzele na mimoidoče. Tina je vztrepetala in dejala kakor v mislih:

«Lepo je in grozno.» Prednica jo je pogledala in dejala: «Kakor zunaj.»

«Ne — tam je lepše. In še bolj se čudim, da zdržite v samostanu. Ne rečem, da pride kdo semkaj, ki je že vse preizkusil in doživel, da pride na stara leta počivat. A da se zateče semkaj mladost, da se vklené in zaklene v te verige, to ni prav.»

«Komur je dano, pride, in v Bogu je vse lahko in lepo in dobro. Vere je treba, žive, močne, trdne vere in — ljubezni.»

Tina je zmajala z glavo. Rekla pa ni nič, dokler niso prišle v spalnice.

«O, to je lepo!» sta vzkliknili obe z Vando.

In res je bilo toliko solnca in beline vsepovsod, da se je človeku nehote razširilo srce in je prosteje zadihal. V vseh prostorih se je čudila Tina redu in snažnosti in je bila vesela, ker bo Vanda spravljena tako dobro. Ko so bile že na vrtu in je Vanda stopila v stran, je dejala:

«Morda se vam res čudno zdi, da se mi tako mudi z Vando. A veste, poročila se bom iznova in bi rajša, da je Vanda pri vas, čeprav bi jo moj drugi mož rad imel pri sebi.»

Sama se je začudila, da se je odkrila toliko, a je videla v prednici, da ji utegne zaupati vse, čeprav je bila med njima veličanska stena. In kakor da prednica vse to že zdavnaj vé, se niti ozrla ni vanjo in je odvrnila:

«Potem seveda — že razumem. Za otroka bo boljše tako.»

Pri sebi pa si je mislila, kako zmešane so niti življenja zunaj in je potihem hvalila Boga, da jo je obvaroval vseh takih zmot. V dno duše se ji je zasmilila Tina in Vando je pogledala in je dejala: «Revica» — in sklenila je posebno paziti nanjo. Še sta se s Tino menili o denarnih zadevah in drugih potrebščinah, ko je pričela biti ura poldan. In je bila naglo in nežno, kakor bi priteknel otrok, se nasmehnil in odhitel dalje in je zazvonilo v stolpu z mehkim, otožno-sanjavi glasom kakor odmev od onstran mejá vsega daljnega. Po vsem vrtu se je razpela široka solnčna luč in pota so blestela in s samostanskega zidovja so se zagledali žarki drug v drugega in se prisrčno objeli.

Tini je bilo skoraj otožno v duši, Vanda se je zazrla vanjo z rosnimi očmi in prednica je dejala:

«Zdaj moram iti — in Vanda ostane kar tukaj?»

Tini in Vandi pa so bile besede zaprte in molče so šle vse tri do izhoda.

«Zbogom, gospa,» je dejala prednica, «po Vando že pridem.»

Tina ji je segla v roke in se ji zahvalila in Vandi je dejala: «Boš ostala tukaj?» In glas se ji je tresel. Vanda je pogledala za odhajajočo prednico in je odvrnila:

«Ti že greš?»

«Moram, vidiš. Čez uro odide vlak v Trst.»

«Odide,» je ponóvila Vanda in povzela: «Seveda — potem ostanem. Saj ne bom jokala,» je dodala, «a veš, mamica, solze so tako sitne — same prilezejo. Pa ne smem — da ne bo tebi hudo. Tako — vidiš — se že smejem.»

S polnim pogledom se je zazrla v Tino, ki si je obrisala solzne oči in dejala:

«Saj ti bo lepo. In meni tudi. In boš pisala in jaz ti bom pisala, in velika noč bo kmalu, pa prideš in vsi se bomo samo smejali.»

«Da, da — oh, kako se že veselim!»

«No, vidiš, tako je prav. Zbogom, Vanda, pridna bodi, rada se uči in vse slušaj in ne ugovarjaj. Zbogom!»

«Mamica — in Trst pozdravi in morje — in zdaj že mandeljni cveto...»

Iz tesnega objema ju je vzdramil korak, prednica je skrivaj namignila Tini, ki je hitro odšla. Vanda je zrla v zaprta vrata, a se je okrenila k prednici in odšla z njo.

Ko je stopila Tina na cesto, je morala za hip postati. Prepolna je bila vtisov iz samostana in tudi slovo od Vande jo je prevzelo. «Reva je,» je pomislila, «pa kaj, to je življenje in potrebno je! Potrebno zanjo in zame. In tudi, saj ne bo priklenjena; če ji bo hudo, pa jo vzamem v Trst.» Globoko je zavzdihnila in stresla z ramami. Ozrla se je in šla v mislih proti kolodvoru. «Čudovito je to samostansko življenje,» ji je še vedno rojilo v glavi. «Kako morejo in zmorejo! Vsa ta čudna obleka, predpisi, tako od ure do ure — brr — grozno! Moja hči — nak — če bi moja hči hotela kdaj na tako pot, Bog varuj! To so živi mrtveci, sence pravih ljudi. Čemu se zakopati v grob, ko sije solnce zunaj! Čemu vzljubit smrt, ko je življenje tako pestro in bujno! Smrt — ki pride še vedno prezgodaj! To ni naravno, ni človeško.»

Malo časa za tem je že sedela v vlaku in je bila v mislih že vsa v Trstu. «Zdajle je Andrej že gotovo na kolodvoru in gleda na uro in komaj čaka. O, Andrej, Andrej — in Pirc in Tone — tudi to je čudno. — Pa nič, ne maram! Živeti, živeti hočem! Ah, kako bom živela!»

6.

«O, Tina!» je vzkliknil Gornik, ki je stal na peronu in je planil med prišlece in objel Tino in jo pritisnil k sebi. «Nikoli več — nikoli več te ne pustim od sebe,» je dejal in ji stiskal roke, da je Tini skoraj pošla sapa in je vsa drhtela.

«Andrej — vidiš — pa sem le prišla.»

Zunaj je stala kočija in med vožnjo ni izpustil Andrej Tininih rok in se je bal, da je v sanjah in se zbudi in ne bo Tine nikjer več. Izpraševal jo je o vožnji, o Mariboru, o Vandi in Ljubljani in Tina mu je komaj mogla odgovarjati na vsa raznovrstna vprašanja.

«Pa kam se peljeva?» je vprašala slednjič in se ozrla iz voza na cesto.

«Domov,» je odvrnil Andrej in ji poljubil roko.

«Kam — domov?»

«Še vprašaš, Tina? — Vse je pripravljeno in nič več nisva dva — zdaj sva le eno.»

«Pa poroka?»

«Jutri — če ti je prav — kar potihoma.»

«Prav.»

Potem so se obema ustavile besede. Andrej ni mogel verjeti resnici in burno mu je utripalo srce. Tina pa je bila vsa utrujena, svinčena teža je ležala na nji in peljala bi se bila takole venomer dalje in dalje — do konca sveta. Pa se je ustavila kočija in Andrej je izstopil in pomagal Tini iz voza. Tedaj se je Tina kar nehote ozrla in je vztrepetala in zardela po vsem obrazu. Pirc je šel malomarno mimo, je počasi pozdravil in ne da bi se le za hip ozrl, je šel dalje, a Tini se je zazdelo, da je bil bolj sklonjen kot navadno. Andrej ni bil videl Pirca, a je zapazil izpremembo na Tininem obrazu in je dejal:

«Ti je všeč?»

Tina se je zdrznila in misel je švignila mimo: «Kaj vé?»

«Kaj? Kdo?» je povzela preplašena.

«Tvoj dom.»

«Ah, da — moj dom...»

Odleglo ji je, brž je pregnala hipno zamišljenost in se je nasmehnila in zazrla v bledorožasto mandeljevo cvetje nad seboj in v majhen vrtič in ljubko vilo, ki je bila videti, kakor da ne stoji, ampak da je tu kar tako za kratek čas, za oddih in odsev notranje sreče. «Lepo je,» je dehnila čez nekaj časa in Andrej je srkal vase vsako njeno potezo in vsako najmanjšo izpremembo na njenem licu, v njenih očeh. In ko sta stopila v vilo in je šla Tina po sobah in je videla, kako je vse lepo in izbrano, jo je nenadoma obšla tolika radost in obenem žalost, da se je sesedla v naslanjač in pokrila obraz in šepnila: «Pirc pa gre po cesti in je čisto sam.»

«Kaj je, Tina? Kako? Ali ti ni všeč? Povej, povej — Tina, za božjo voljo, ti se jokaš!»

Andrej je bil ves iz sebe, pokleknil je pred Tino in je skril glavo v njeno naročje.

«Vse je prav, Andrej — in lepo. A prevzelo me je in trudna sem.»

«Da ti je le všeč. A da si trudna, je res — in odpočij si. Saj si videla svojo sobo?»

In tako dekliška, nežna in čista je bila ta soba, da je bilo Tino nenadoma sram te čistoče, ker je začutila skrivnostno nit laži, ki se je vlekla za njo in jo je že ovila krog sebe, še preden je bila poročena z Andrejem.

«Laž — kaj tudi tukaj laž, kakor je bilo prej vse dni?»

«Tako si zamišljena, Tina,» je zaslišala Andreja kakor iz dalje. «Ne misli nazaj — zdaj je vse mimo — vse, vse — in novo, čisto novo in svoje življenje pričneva. Ne misli — nič nikar ne misli!»

«Ne — ne — nikar,» je povzela Tina, se okrenila in objela Andreja z vso močjo. «Sem že vesela, vidiš, in se smejem in se bom smejala venomer, da me boš vesel in ti bom ena sama pesem.»

«Ena sama pesem . . .» je dahnil v omamljenosti Andrej in se potopil v Tinine oči. (Dalje prihodnjič.)

Cvetko Golar:

Z miro in kadilom.

Z miro in kadilom glej me, sina,
pred oltarjem svojim, domovina!

V rosi cvetne planice
naj se razpletem ti v venec
sladkó vonjajoči,
ko lije luč nebeški studenec
v opoldan, tihi in vroči,
iz naročja solnčnega.
Naj bom grozd, kot biser se prelivajoči
sredi slovenske gorice,
mak, žarko plameneči
v srebru lilije, zlatu pšenice,
vir, bistro kipeči
sredi zelene ravnice,
veter, nežno valujoči
sredi plodnih tvojih livad,
ki nosi božje blagoslove
v dušo, polno vere in nad.

Z miro in kadilom glej me, sina,
pred oltarjem svojim, domovina!

Naj bom šumeči žitni klas
 v valovih razorov in njiv,
 pesem škrjančkov in kmečkih deklic,
 pojočih veselo skozi vas,
 ogenj na gori večno-živ,
 ki sije v neskončne višine,
 bučanje hrastov, lesòv grmenje,
 ki lije v daljine,
 ki bíje v obzorja
 kot divji vzdih, kot krik bolečine.

Z miro in kadilom glej me, sina,
 pred oltarjem svojim, domovina!

Naj bom lipa
 med hišami sela belega
 v odsevu nebeških jutranjih žarnic
 sredi petja veselega
 sladkih čebelic, sinic in šmarnic —
 kot zlato-rumena se peča
 razgrinja cvetje na njenih ramenih,
 vsa gorka je, dobra, dišeča,
 in polna je zdravja,
 in gostu, ki pri njej potrka,
 dá hladno zavetje,
 od zarje in rose ji diha poletje,
 in sije ji solnce s pobočij ognjenih.

Z miro in kadilom glej me, sina,
 pred oltarjem svojim, domovina!

Naj se vijem do modrega svoda
 kot dim ognjišča svetega,
 naj bom trpljenje
 sina razpetega,
 vroče hrepenenje
 neveste=device,
 tiho pomlajenje
 matere=svetnice.

Z miro in kadilom glej me, sina,
 pred oltarjem svojim, domovina!

ednik - eden sedanjih rednikov. A žal tudi gašil v nemetnem!

Anton Novačan:

Peter Kobula.

I.

Peter Kobula je bil že na vse zgodaj srdit in lačen. Ležal je vznak na postelji in trdovratno mežal in težko dihal, kakor da bi spal. Vedel je dobro, da postopa krog postelje njegova žena Francka in da bi rada z njim govorila. Bila je že oblečena in pripravljena za pot v mesto, kjer bo po hišah pometala in stregla gospem in zaslužila ali izprosila skorjo kruha za dom in otroke. Francka se bo mučila in poniževala, on pa ostane doma in počaka na njene grizljaje. Francka je slaba in v drugem stanju, Peter Kobula pa je orjak in bi lahko delal za tri. To ga je peklo in jezilo. Zato se ni ganil v postelji in je želel, da bi Francka tiho odšla in nič ne govorila. A Francka ga je prijela za roko in stresla.

«Zdaj grem!» je dejala.

Peter Kobula je nejevoljno odprl oči in zazelhal po sili.

«Le pojdi!» je zagodrnjal.

V koči je bilo svetlo od svetiljke, ki je brlela na mizi. Okrog Francke so se zbirale pošastne sence in ji zagrinjale lice. Stala je pred posteljo, vsa sključena in uboga, in rekla v zadregi:

«Ne pozabi na fabriko, te prosim.»

Peter Kobula ni nič odgovoril.

«Zdrav ostani!» je šepnila Francka in se ga rahlo dotaknila.

Vzela je svetiljko in šla po izbi. Še se je ozrla po otrocih, ki so spali na peči med cunjami, njeni trije dečki, kakor trije cekini na smetišču. Vzdihnila je k Jezusu — Mariji, segla pri durih v škropilnik in torkljala čez prag.

Peter Kobula jo je videl med durmi, vso nerodno in težko, in ko je odšla in luč ugasnila, mu je ostal pred očmi velik trebuh njene nosečnosti. Prevrigel se je nejevoljno na postelji in iskal udobno lego, da bi spal. Toda ni se mu posrečilo ne na desno in ne na levo in tudi oči niso hotele več skupaj. Gledal je v mrak in računil tedne do Franckinega poroda.

«Ta bo že četrti!» je pomislil.

In naenkrat mu je bilo žal Francke in kesal se je Kobula, da ji ni podal roke in ji ni rekel dobre besede. Odšla je v sneg in mraz in temo zimskega jutra. Uro daleč bo romala po snegu in ko pride v mesto, bo trkala kje na zaprta vrata in prosila dela in kruha. In ko se povrne, bo vsa bleda in slaba delila otrokom, kar je prislužila ali izprosila, a na njenem licu bo trepetal blaženi

smehljaj sreče in zadovoljnosti. Tista vdanost, tista dobrotljivost in pokornost Franckina je razdražila Petra, da je udaril s pestjo po steni poleg postelje in divje zaklel.

«Vsega je kriva Francka,» je zamomljal in zaškripal z zobmi.

Zakaj tista njena vdanost ga je očarala, da se je oženil na slepo, na kočo v najemu, na beračijo. Toda takrat je bil Kobula še mlad in neumen in bi bil rušil svet za Francko in njen smehljaj. Delal je po fabrikah, se udingal pri zidarskih podjetjih, robotal in zaslužil toliko, da sta se preživela in postavila troje dečkov na svet. Peter Kobula je imel velike načrte. Pridobil si je bil že kravico in imel s kmetom iz vasi besedo, da bo kupil z njim njivico in kočo, v kateri je prebival v najemu. S Francko sta neprenehoma govorila o tem in srečna sanjara o lastnem domu in o velikih in zdravih otrocih. Peter Kobula je vse do velike vojne veroval v Boga in gosposko. Nikoli mu ni prišlo na misel, da bi zavidal bogato vas, ki se je širila zadaj za kočo, ali razkošno mesto, ki se je dvigalo pred njegovim bornim domom. Vse, kar se je godilo krog njega, je bilo tako, je moralo biti tako po božjih in človeških postavah. Peter Kobula je primerjal človeški rod s panjem čebel. V panju je matica, ki vlada, so trotje, ki žro, so čebele delavke, ki delajo. Je matica kriva, da je matica, in trot, da je trot in čebela delavka, da dela edina v veliki družini? To je bilo Petru vse jasno in smejal se je glasovom o krivičnosti bogastva in zapostavljanju revnih ljudi. Vsak naj skrbi za sebe in za svoje otroke, pa bo vse dobro in prav na svetu. Tako je odgovarjal Peter Kobula svojim tovarišem, uklonil tilnik in še v misel ni jemal, da bi moglo biti drugače.

Velika vojna pa ga je izpremenila na duši in na telesu. Po dolgih letih se je povrnil v svoj kraj, nekaj pohabljen na prsih, in Francka ga je sprejela z vso svojo zvesto vdanostjo. Ne samo, da mu je očuvala skromno domačijo in spravila otroke do šole, ampak tudi v koči se je poznala njena skrbna roka. Peter Kobula se je naslajal kakor ženin, ki pride iz krutega življenja na toplo nedrije dobre ženice. S kraja mu niso dali, da bi mislil na delo in zaslužek. A ko je okreval in prišel k močem, je začel postopati in veliko govoriti. Postavljal se je, kakor da bi nekaj bil in nekaj znal, česar drugi ne znajo, in se je rogal kmetom na vasi, da so prerejeni, a mestu pred sabo je pretil, da ga bo zrušil v prah in pepel. Toda življenje okrog je šlo svojo pot in žandarji so delali svojo službo. Črni vsakdanji kruh je kazal ostre zobe in na vrata Petrove kočje je potrkala beda in jih sunila na stežaj, ko je nastopila zima.

Francka je prosila in zaklinjala. Peter Kobula se je stisnil vase in šel na delo. Le težko se je uklonila njegova ponosna glava. Toda tudi v fabriki je ostalo njegovo čelo mrko. Zrojil je nad prvo krivico, pljunil fabrikantu pred noge in odšel z vrnjeno delavsko knjižico v krčmo.

«Ta bo že četrti!» je ponavljal Peter Kobula in ni nehal misliti na trebuh svoje žene.

Skrb mu je razbelila možgane in nagla jeza ga je preletela po vsem orjaškem telesu. Zvil se je in se raztegnil, da je zahreščala široka postelja. Tedaj je zacvilil na peči otrok. Okna v koči so se za spoznanje jasnila in Peter Kobula se je dvignil in pogledal na plan. Zunaj je bilo vse obupno belo in sneg je segal do oken. Nebo je mrgolelo še v polutemi in brez obzorja. Peter Kobula je zlezl drgetaje nazaj v posteljo in se pokrill čez glavo.

Kakor gladnemu volku mu je krulilo po želodcu in po drobovju so ga rezali krči kakor dolgi noži. Pomišljaj je Kobula na krajec kruha in na latico mleka. Oboje se nahaja v omari na polici in samo vstati je treba in vzeti, in jesti in piti, pa bo kraj bolečin. Mleko in kruh je pripravila Francka otrokom, da imajo zajtrk pred šolo, toda otroci naj crknejo, če je njih oče lačen.

Ležijo oni tam na peči v smradu med cunjami in ostuden mrčes se pase po njih sladkih telescih. Trije so: dva sta že šolarja, tretji pa še dela nesnago po koči, kakor prej, ko je še kobacal po štirih. In zdaj je na vrsti četrti, ki bo kričal po nočeh, driskav kakor mlad gosak, kamor ga položiš.

Na okno je potrkalo. Slišal je raskav moški glas:

«Si doma, Kobula?»

Ni se še docela zdaniło. Peter Kobula je razločil v oknu obraz in se trudil, da bi ga spoznal. Odvlekel se je do stene in ogledoval neznanca.

«Martin, Martin Zelenko sem! Odpri, Kobula.»

Peter Kobula je odprl in spoznal tovariša iz vojne, Martina Zelenka, ki je vstopil ves premrl in topotaje z nogami stresal sneg. Ne da bi ga kdo povabil, je sedel za mizo in težko zakašljaj.

«Zebe me in lačen sem,» je govoril Zelenko med kašljem in videlo se mu je, da ga zebe in da je lačen. Oblečen je bil v cape vojaške uniforme in tudi na glavi je imel pokvečeno vojaško kapo. Kobula mu je gledal v motne modre oči, pa je le videl njegovo razmršeno rdečo brado.

«Imaš kaj jesti?» je vprašal rdečebradec in krožil z divjim pogledom po koči.

Kobula je vlekel na sebe hlače in natikal okorne trde čevlje. Gubančil je čelo in se vprašanju izognil z vprašanjem:

«Odkod prihajaš?»

Zelenko je prišel iz ujetništva, iz Rusije, kjer je hudo delal in veliko stradal. Namenjen je čez mejo na Nemško, ker pri nas ne najde zaslužka. Nima pa denarja, za potnino in bo obiskal vse stare znance.

«Doma pa tudi pred vojno nisem imel!» je dostavil rdečebradec, z zobmi šklepetaje.

Kobula je prekrižal na prsni roke in gledal na mlako topečega se snega pod nogami svojega gosta. Na peči so zagomazeli otroci, se dvigali iz cunj in se stiskali v svoje uboge zamazane srajčke.

Kobula je nekaj premišljal.

«Bi tobaka, Zelenko?» je vprašal čez čas in stresel iz žepa nekaj cigaretnih ostankov.

Zelenko ga je srepro pogledal. Nato je klonil z glavo in izpregovoril votlo kakor pošast:

«Jesti mi daj, Kobula. Slab sem in zdelan in lačen. Vso noč sem se vlekel po snegu čez hrib do tebe. Daj mi jesti, Kobula!»

Ob teh besedah so dečki na peči zavriskali:

«Ata, kruha!»

«Ata, kruha!»

«Ata, kruha!»

Kobula je povetil glavo in roke in se opotekel. V omari na polici je latica mleka, je krajec kruha. Res je, otroci so sinoči večerjali, toda dva morata v šolo in Francka pride šele popoldne. On sam ima krče v drobovju, on sam si od včeraj opoldne ni zoba oskalil. Ta potepuh naj gre, kamor hoče, naj gre med kmete na vas, kos kruha si že izprosi. Toda žgoča samozavest, da ne sme zapustiti medlečega tovariša, je prevladala. Peter Kobula je stisnil čeljusti in šel molče v kuhinjo. Ropotali so zunaj njegovi koraki, razbijala je sekira, lomile so se treske. Čez čas se je vrnil v izbo in postavil na mizo lonec vročega mleka in krajec kruha.

«Otroci so večerjali, naj čakajo!» je mrmral Kobula. «Ti pa si slab in moj tovariš si. Otroci naj čakajo, jih ne bo kraj!»

Zelenku so se raztegnila usta, kakor da se bo smejal, toda zasmejal se ni. Hlastno je srkal vroče mleko in drobil trdi kruh. Otroci so jokaje cvilili in lezli s peči. Kobula jih je pognal s šibo nazaj in umolknili so, drgetaje med cunjami.

Rdečebradec se je najedel in je pobiral drobtine z mize.

«V arestu sem bil,» je začel sam od sebe. «Štirinajst dni so me držali. Tudi topli so me... Dobil sem jih petnajst na zadnjico... Zavoljo Rusije...»

Zelenko je znižal glas in se sklonil h Kobuli. Začela sta pogovor in govorila zdaj na glas, zdaj zopet šepetaje in obema so se svetile oči. Naenkrat je Kobula zamajal z glavo in rekel odločno:

«Ne, tega nikoli! To ni več revolucija, to je zločin in tatvina!»
Rdečebradec pa je udaril po mizi in zaklical:

«A, oni ne kradejo? In v vojski, kaj niso ubijali? Kaj nisi ubijal ti, kaj nisi kradel, povej?»

«To je bilo v vojski!» je odgovoril Kobula zamišljeno.

«Kaj to ni vojska danes, prava vojska, le tiha je, tiha!» je nadaljeval Zelenko.

In zopet sta šepetala. Stisnila sta glave skupaj in zaverovana v svoj pogovor preslišala krik dečkov, ki so se topli na peči. Zunaj se je naredil celi dan in vsa revščina v koči je postala očitna. Široka nepostlana postelja ob steni je bila, kakor da so pravkar dvignili iz nje mrliča. Nad tremi okni v vegastih stenah je čepel počrneli strop, mestoma premočen od vlage z razdrapane strehe. Kobula se je zdrzil, ko se je ogledal. Tako tesna ta izba ni bila še nikoli. Vstal je naglo in kratko odločil:

«Pojdiva v mesto! V mestu se zmirom kaj dobi!»

Oblekel se je za silo in naročil otrokom, naj ostanejo lepo doma na peči, dokler ne pride mati. Otroci so topo gledali vanj in zagnali krik, ko je stopil s tovarišem čez prag. Zelenko je nekaj momljal, Kobula pa za hip premišljal in nazadnje zamahnil z roko. Trdo je zapahnil vežna vrata za sabo. Zagazila sta v sneg. Dolgo sta slišala še cviljenje in jokanje otrok. Ko je ponehalo njih vekanje, se je Kobula ozrl po koči. Zdelo se mu je kakor kurje blato na snegu.

Pljunil je in skočil v sneg pred tovariša, da bi bil spredaj.

II.

Sivo zimsko jutro je stiskalo ves kraj kakor v jeklen oklep in na vzhodu ni bilo nobene daljne zarje, ki bi oznanjala solnce. Zrak je stal mirno in bela tišina snega je ležala na desno in levo. Cesta je bila še nerazvožena, pot še nerazhojena. Peter Kobula je gazil sneg do gležnjev. Korakal je urno in kmalu ga ni več zeblo, še znojil se je. Zelenko pa je skakljal za njim in klical zasopel:

«Za Boga, Kobula, jenjaj si malo!»

Srečavala sta posamezne delavce, hiteče z nočnega dela. Bili so plahi in bledi in so neradi odzdravljali. Malo dalje sta srečala

kmeta, ki se je peljal na težkih saneh. Bil je zaviti in odet do pasu. Imel je volnene rokavice in držal v rokah bič kakor sneženi mož svoje krepelce. Ošvignil je Petra z jeznim pogledom in s krikom pognal konje. Sani so zdrčale po snegu, zvončki zacinkali.

Peter Kobula je postal in počakal tovariša:

«Si videl,» je dejal, «kako lepo se vozi kmet!»

Stopila sta vštric in se razgovorila.

«Oh, kmetje,» je vzdihoval Zelenko, «njim se godi dobro. Imajo vsega, imajo dom. Kaj bi dal za toplo kočo, kadar prezebam na svojih potih! Tako toplo majhno kolibico . . . Zvečer bi prihajal, lučko bi videl od daleč, čakala bi me doma dobra ženica. Potrkal bi, zacepetal pred pragom, ona bi prišla odpirat . . . Na mizi se kadi topla večerja, po izbi teka paglavec in živo pripoveduje. O vsem, vrag ve o čem. In potem bi z ženko molila večerno molitev, bi kočo zapahnila in šla spat!»

Peter Kobula je zmračil čelo. Zapekla ga je vest. Kaj nima on kočice in dobre ženice Francke in svoje tri paglavce? Kaj ne bi on mogel uživati miru in sreče, kakor jo opisuje Zelenko in tako vroče hrepeni po njej? Toda trebalo bi se odpovedati vsem sanjam o sreči na zemlji, o raju bratstva in enakosti med ljudmi in ukloniti tilnik pred zverinami, ki pijejo delavsko kri in milostno poklanjajo žarke od svojega solnca! Zavrelo je v njem in zasledoval je nejasno misel, dvigajočo se iz tega upornega čuvstva.

«Kaj kočica, kaj ženica,» je odgovoril tovarišu. «Glej, jaz imam oboje, pa vendar nimam ničesar. In tudi, da mi je kočica polna vsega, kar je potrebno za tvojo tiho srečo, kako naj zadovoljno gledam v svet, ako vidim tebe in sto in tisoče drugih, ki take kočice nimajo in se klatijo in živijo, kakor volk pozimi, potepuško lačno življenje?»

Kobula si je otrl s čela pot. Bil je zadovoljen. Prvič se mu je posrečilo, kakor je mislil, da je izrekel jasno za sebe in za druge, kar je razburjalo njegovo dušo, ga gnalo na upor in mu branilo, da bi se vrnil v stari tir srečnega življenja z ženo in otroci.

Tovariš Zelenko se je krhko zasmeljal v svojo rdečo brado in je zamlaskal z jezikom.

«Tudi jaz vem tisto,» je dejal maziljeno. «O kočici sem omenil kar tako, ker sem se spomnil neke kočice. Hodil sem zadnje dni čez hribe in beračil po hišah. Pozno popoldne pridem do kočice na samotnem hribu. Vežna vrata so bila odprta. Prvo, kar sem videl, je bila sekira, prislonsjena k steni kraj kuhinje. Veš, taka svetla močna sekira drvnica . . . Iz izbe pa je stopila ženska, na prvi pogled stara devica. Koj za njo pride druga ženska, tudi stara

devica. Videl sem, da sta dve sestri in sem napeljal pogovor na to in sta bili res sestri. Prosil nisem, temveč sem jima povedal, da sem vojščak, vračajoč se v domovino. Ko vstopim v izbo, poiščem kraj duri škropilnik, vtaknem prste v vodo, se poškropim in se prekrižam in še pobožno vzdihnem k Jezusu in Mariji. Stare device so vse pobožne, zato sem se s križem tema dvema hudo prikupil. Zvedel sem, da je ena Johanca in druga da je Micka in da živita čisto sami v tej koči na samotnem hribu. Dasta mi jesti in piti, kruha in vina, jaz pa sem sitnaril še za toplo večerjo. Tudi toplo večerjo sem dobil. Po večerjici sem hotel odriniti, toda sta rekli, ker sem tak pobožen mož, da lahko ostanem čez noč na peči, če le nimam uši. Uši sem zatajil, če jih imam, pa jih menda nimam veliko, je zima prehuda. Izpraševali sta me o vojski in jaz sem lagal, kar mi je prišlo na jezik. Povedal sem zgodbo o križu na sredi vasi. V najhujši bitki v Galiciji, sem pripovedoval, so s kanoni razstrelili vso vas, vsako hišo podrli, vsak skedenj razdejali. Le križ je ostal sredi vasi nedotaknjen. In ko so ga ogledovali po bitki in se čudili, da je ostal nedotaknjen, so videli, da teče iz Kristusovih ran prava živa rdeča kri. «Jezus, Jezus!» je zaklicala mlajša Johanca in sklenila roke. Starejša sestra Micka pa je zijala od čuda in se križala govoreč: «Odpusti nam grehe naše, o Gospod!» Jaz pa sem povedal dalje, da je naš general ukazal obzidati tisti sveti križ z visoko kapelo. In smo vsi zidali, vojščaki in oficirji in tudi gospod general so pomagali. Preden pa smo korakali naprej za sovražnikom, sem jaz stopil v tisto kapelo in odrezal košček lesa od tistega presvetega križa. Ta košček lesa sem zavil v žido in si ga privezal na prsi pod srce. Od takrat se nisem bal nobene kroglice več in sem še tri leta hodil na vojsko in se mi res nikoli ni pripetilo nič hudega. Tako mi je pomagal sveti križ in še zdaj nosim to svetinjo s seboj. Pokazal sem sestram košček lesa, nekakšnega klina pol, ki sem ga nosil pri sebi, da se podrgnem po hrbtu, če so uši presitne. Sestra Johanca je kar skoprnela in jemala z veliko pobožnostjo košček lesa v roke, kakor da je sama sveta hostija. Sestra Micka pa je hitela, prinesla odnekod majhno blazinico, jo položila na mizo, na blazinico pa tisti košček lesa in je še svečo prižgala. In zdaj sta napravili pravo večerno pobožnost. Najprej sta izbirali molitvenike. — Jaz vzamem «Rose nebeško», ti pa beri iz «Angela Varha» — je govorila Johanca sestri Mici. Sestra Mica pa je vzela «Rožo skrivnostno» in je molila iz «Rože skrivnostne», Johanca pa iz «Rose nebeške». Molili sta dolgo in tudi jaz sem molil in glasno odgovarjal na lavretanske litanije. Ko smo odmolili, sem dobil še enkrat kruha

in vina in potem sem zlezal na postlano toplo peč. Onidve pa sta pokrili svetinjo na mizi z belim robcem in sta odšli v sosednjo izbo. Jaz sem kmalu trdno zaspal. Ponoči pa se prebudim in slišim iz sosednje izbe šepetane besede. Sestri sta govorili.

«Vprašaj ga ti, mogoče nama prepusti to sveto reč,» je šepetala prva.

«Ne, ti ga vprašaj. Kos slanine in kruha mu dajva na pot!» je šepetala druga.

«Belo kavo mu skuhaj, pa s smetano, je videti dober mož,» je šepetala prva.

Nekaj časa sta molčali.

«A pride mesar po kravo?» je vprašal zopet prvi glas.

«Ja, jutri pride po kravo. Pa le na vago jo prodaj, da te ne ukani,» je odgovarjal drugi glas.

«Ja, seveda na vago, drugače ne, so zviti ljudje ti mesarji!» je odgovarjal prvi glas.

Kmalu je ena zopet smrčala in zasmrčala je tudi druga. Jaz pa sem premišljal o enakosti in bratstvu vseh ljudi. To imaš enakost in bratstvo, sem si dejal, če ima vsaka duša drugo vero, če ima vsaka glava drugo pamet. Pa sem zopet zaspal in drugo jutro res dobil belo kavo s smetano. Seveda sem jima prepustil tistega klina pol za kos slanine in belega kruha. Okregal sem tudi mesarja, ki je grdo klel, ker mu je bila krava predraga. Vendar, pogodili so se in mesar je odpeljal kravo. Jaz pa sem se poškopil in se poslavljal. Johanca je ihtela in tudi Mica je imela rosne oči. Odšel sem in v veži zopet videl tisto svetlo močno sekiro . . .»

Zelenko je umolknil za hip in potem dodal s tenkim suhim glasom:

«Te ženske imajo denar!»

Peter Kobula pa je ustavil korak in prijel tovariša za ramo.

«Hinavec!» je kriknil vanj ogorčeno.

«Hahaha!» se mu je rogal rdečebradec. «Ti se hočeš boriti proti tiranom? S čim? Z idejo proti nasilju, he? Z idejo ne prideš nikamor, zakaj življenje samo je največji tiran!»

Peter Kobula je postal žalosten. Zadnji steber nekega daljnega tihega upanja se je podiral v njem in legel težko na njegovo dušo. Bolj kakor kedaj, je videl sedaj vso revščino, v katero je pognal svoje otroke in svojo ženo. On je bil mož, kakor jih je veliko na svetu: Verujejo, verujejo in blazno zaverovani v svojo svetinjo drviijo brez misli naprej in če jim omajaš yero, izgubijo tudi svetinjo.

«Ako se hočeš boriti proti tiranom,» je nadaljeval Zelenko, «moraš biti tak kakor so oni. Debel, če so debeli oni, zobat, če so zobati oni, lažniv in hinavski, če so lažnivski in hinavski oni. Poglavitna reč pa je, da se otreseš vsake vesti, zakaj oni je davno več nimajo!»

Zadnje besede je izgovoril rdečebradec prepričevalno, z zateglim visokim glasom. Bližala sta se mestu. Visoki fabriški kamini so bruhalo dim, mestoma z iskrami, ki so naglo ugašale in se s črno maso dvigale k sivemu nebu. Tulile so sirene. Vedno več vozov in vedno več ljudi je bilo na cesti in vedno glasneje je bilo vrvenje mesta, ki je vihalo rokave za vsakdanje svoje delo. Peter Kobula se je spomnil Francke in stopal zamišljen za svojim tovarišem. Krenila sta s ceste v stransko ulico in opazila pred sabo gručo ljudi. Sredi gruče je stal policaj in kričal na neke jaskajoče ženske in neke kolneče moške.

«V imenu zakona, vsi nazaj!» je ukazal policaj in dvignil roko.

Peter Kobula in Zelenko sta radovedna pristopila.

«Saj nisem nič kriva, pustite me!» je jokala ženska, katero je držal policaj krepko za roko. Kobula je ostrmel. Ali ni to glas Franckin? Pogledal je in videl svojo ženo, blede in prestrašeno, vso ubogo in ponižano. Robec ji je zdrsnil na tilnik in videli so se njeni osiveli lasje. Izkušala je desnico izviti iz roke policaja, z levico pa se je držala za trebuh svoje nosečnosti, kakor da hoče braniti pred silo dete v maternici. Petru se je stemnilo pred očmi. Planil je med ljudi, jih razmetal na vsako stran in z enim samim prijemom osvobodil Francko od policajske roke.

«To je moja žena!» je zakričal in na ustih so se mu pokazale pene.

Vedno več ljudi se je nabiralo.

«Saj nisem nič kriva,» je stokala Francka, «Samo na vrata sem potrkala, za delo sem prosila, nisem beračila... Bi kaj pometala... bi kaj zašila milostljivi gospe... bi otroke umila... Saj znam šivati in otroke očediti... Jih imam troje doma... Čakajo lačni na mene in kruhka bi jim rada prislužila... Saj nisem beračica, o, beračica nisem...»

Zajokala je in vsa trepetala.

«Noseča je!» je zaklical nekdo v gruči.

«Pustite jo!» je vpil Kobula in se preteče bližal policaju.

Tedaj sta se vmešala še dva druga policaja, zakaj policajev je vedno dovolj na svetu. Nastopila sta z vso odločnostjo in pozvala Petra in Francko s seboj.

Kobula se je vdal. Počasi se je premikal sprevod po dolgi ulici in neprestano naraščal. Kobula je stisnil zobe in gledal v tla. Francka se je naslanjala nanj in vsa srečna ponavljala:

«Si prišel, ljubi moj, si vedel, kaj z mano delajo... Kaj pa fantiči doma? Si jim skuhal mleka, si jim dal kruha? O Bog, daj, da še enkrat pridem domov...»

Na komisarijatu so Francko obsodili zaradi beračije na šest ur zopora in jo takoj zaprli, Petra pa izsuvali na ulico. Opotekel se je in dolgo stal na enem mestu. Glava ga je bolela, oči so ga skelele in občutil je, da leze skupaj in postaja majhen ko makovo zrno. Prva jasna misel, da mora odtod, ga je opijanila in ni se premaknil z mesta. Nato je za hip pomislil, da mora hitro nekam na delo. Pokloni se fabrikantu, če treba do tal, in ga poprosi za predjem. Poglavitno je, da prinese domov kruha za dva, za tri dni in potem bo delal, bo garal in če ga tudi oderejo na kožo.

Prestopil je in hotel oditi po znani ulici do fabrike, toda tedaj je vstala v njegovem srcu jeza in strašna želja po maščevanju ga je dvignila, da je zrasel iz makovega zrna v orjaka, kakršen je bil po telesu. Zaškripal je z zobmi in zasikal:

«Psi prekleti! Pobjem jih vse in potem bo vsemu kraj. Bolje itak biti ne more!»

Okrenil se je, da bi zdiviljal po Francko, in je ugledal Zelenka pred sabo. Rdečebradec je držal v roki bankovec in oplazil z njim Petra po nosu.

«Sem ga že zalotil,» je govoril Zelenko veselo, «dobrega znanca sem našel in glej, za prvo silo imamo. Ste opravili, a? So jo zaprli, ženko tvojo? No da! Saj ne bo veliko, k večjemu par ur bo sedela za mrežo.»

«Psi prekleti!» je ponavljal Peter Kobula.

Rdečebradec je hihital veselo in ga vzel pod roko.

«Taki so! Kaj ti nisem pravil, Kobula? Dokler traja noč, je noč, in vsa elektrika tega sveta je ne prežene. Kadar pa pride dan, bo pravi dan! Kdo bo ukradel solnce ali ga sklatil z nebes? Ti pa za sebe skrbi in pusti ideje in svojo vest zakoplji globoko v zemljo za sedem let! Pa stopiva v krčmo, da se oteščaš, lačen si!»

Peter Kobula je stopil voljno za njim.

III.

Francko so držali v zaporu več nego šest ur, ker je v obupu razsajala in grdo ozmerjala vsakega policaja, prišedšega mimo njene rešetke. Ta krotka ženska je postala razdražena volkulja in bila bi davila in morila, ko so jo proti večeru izpustili, da je ni

zadržala misel na otroke. Zletela je na plan kakor divja ptica iz kletke in hitela naravnost proti domu. Peter Kobula jo je dvakrat iskal, prvič zaman, drugič pa jo je zgrešil in se vrnil nazaj v krčmo. Rdečebradi Zelenko je našel še dva tovariša, ki sta pa že zaspala za mizo in glasno hrkala. Ko so prižgali luč, se je Peter Kobula dvignil, da bi odšel, toda Zelenko ga je zgrabil za rokav in ga prisilil, da je zopet sedel.

Oba sta bila omamljena od žganja.

«Kaj bi hodil,» je govoril Zelenko, «do svoje kolibice še prideš nazaj. Rajši mi povej, kaj misliš početi?»

Petra je zbadlo v srce. Doma je pustil otroke brez kruha in ves današnji dan je potekel, ne da bi bil kaj zaslužil.

«Delo si najdem jutri!» je odgovoril Kobula in klonil z glavo na mizo.

«Delo,» je zategnil rdečebradec, «z delom se ne iztrgaš! Z delom boš komaj lačne kljune mašil, a sam boš stradal. In še nekaj. Če se ne motim, je tvoja žena noseča!»

Kobula je prikimal.

«To bodo stroški in nove nadloge!» je kimal sedaj tudi Zelenko in se zamislil.

Po kratkem molčanju je nadaljeval z nizkim, tihim glasom:

«A ti, zamahni... Iztrgaj se z enim samim skokom. Pomagaj si sam!»

Srečala sta se s pogledi. Kobula ni razumel tovariša in dejal je ravnodušno: «Kako si naj pomagam, če ne z delom! Krasti ne morem, a če prosim, mi ničesar ne dajo!»

Zelenko se je zasmel v brado in se pomaknil bliže h Kobuli. Njegove oči so se svetile kakor mačku in, ko je zgrbil še pleča, je bil ves kakor maček pred naskokom.

Šepetal je in prskal, da so letele njegove sline Petru v obraz.

«Kaj se reče to krasti? Če odliješ, kjer je preveč, in doliješ, kjer je premalo... Saj si bil vendar na vojski in veš, kaj so take reči... Ne bodi bedak, Kobula!»

Še bliže je prišel Kobuli z licem, še niže je padel šepet rdečebradca.

«Poslušaj, Kobula... Pravil sem ti o koči na hribu in o tistih dveh starih devicah... Tje se potruji, Kobula... Ne bo ti žal... v koči je denar; če ni več, pa je skupiček od mesarja za kravo. Koča ni daleč... Komaj toliko, kolikor je do tvojega doma... Le da je v drugo stran...»

Peter Kobula se je prestrašil. Kakor da ga je sunil Zelenko v prepad in se mora spotoma prijeti česarkoli, da bi se rešil, je

razrogačil oči na tovariša in dvignil pest. Hotel je zakričati nanj, toda glas mu je zastal v grlu, besna roka pa je padla po rdečem bradcu. Udaril ga je z vso silo v obraz. Zelenka je oblila kri.

«Ti ... svinja!» je kriknil Kobula in vstal.

Ko je bil pri vratih, je videl še enkrat tovariša. Zelenko si je otiral krvavi nos in mirno, brez togote, zabevskal za Petrom:

«Če ne ti, bom jaz ...»

Peter Kobula pa je bil že na ulici in je hitel razburjen iz mesta. Šele zunaj na samotni cesti je zbral svoje misli. Bila je temna noč in droben zimski dež je zamakal sneg. Petru so se udirale noge in le trudoma se je pomikal naprej. Bilo mu je, kakor da nosi na hrbtu ogromno breme. To breme je strašni današnji dan, ki mu noče iz spomina. Vse, kar je doživel danes, od jutra do večera, je Kobula še enkrat preživljal, sliko za sliko, prizor za prizorom, čustvo za čustvom, vse po vrsti, kakor se je zgodilo. Toda to breme bi že prenesel, saj mu je znano vse tisto, kar mu je danes zasekalo rane v srce in mu zbegalo dušo. A še nekaj je, česar Kobula umeti ne more. Plazi se za njim kakor pošast in Kobula se ne upa, da bi se ozrl. Eh, kakšne neumnosti je pravil ta Martin Zelenko! Na priliko, tisto o sekiri, svetli močni sekiri, ki je prislonjena v veži na steno ... Dobro pozna Kobula kočo dveh starih devic, Micike in Johance, kočo na samotnem hribu, in ve, da je dobro založena. Saj sta že s Francko govorila, da bo treba prositi botro za četrtega v koči na hribu, in znano je, da sestri Micika in Johanca radi storita dobro delo. A naenkrat je Peter Kobula zaškrtal z zobmi in se udaril po glavi. Kod hodim jaz? se je vprašal. Saj to je cesta, ki vodi naravnost na hrib, glej že lezem v breg in do kočice dveh starih devic ni več daleč. Prestrašil se je Peter Kobula, toda ni se okrenil, da bi se vrnil na pravo pot proti domu. Kaj pa je zato, če gre Kobula mimo kočice na hribu? Saj ni treba, da bi se oglasil pri sestrah! Mimo pojde in ne bo mu žal za ovinek, ki ga nocoj prehodi. In če bi se tudi oglasil pri koči, potrkal in sestri prebudil, kaj nima izgovora, da prihaja prosit botro za svojega četrtega? Pozno še ni in morda še sestri ne spita? Toda spati že morata, kaj bi take stare device bedele? Se tujcev boje in vrata zapirajo, denar pa zaklepajo v trdno omaro, stoječo ob oknu. Posebno sedaj, ko imajo denar, skupiček od krave, so vse pozaklenile in težko bi bilo razbojniku priti do željenega zaklada.

Tako je varal Kobula samega sebe in ves zatrepetal, ko je prispel na hrib in ugledal kočico dveh starih devic. Stala je pred njim vsa temna in črna kakor naklep, ki je dozorel v njegovem

srcu. Toda zdaj ni več premišljal. Sila, ki ga je prignala na hrib, ga je obvladala vsega in delal je vse, kakor mu je velevala. Najprej se je sklonil in nastrgal blata na tleh in si s tem blatom pomazal lice. Nato je stopil k vežnim vratom in se uprl vanje. Vrata so odskočila brez velikega hrupa. V veži je našel sekiro, prislonjeno na steno, natančno tako, kakor da jo je bil sam tje postavil. Odpri je duri v izbo in zaklical z votlim glasom:

«Denar sem, ženske!»

Sprva je bilo vse tiho. Potem pa je zašumelo v prvi in drugi izbi. Preden se je Kobula zavedel, je šinilo mimo njega nekaj belega, in ko je udaril, je sekira priletela na prazna tla. Iz sosednje izbe pa je zazvenel prestrašen ženski klic:

«Kaj pa kdo hoče? Mica, beži po soseda... Kaj kdo hoče? Imam košček od čudežnega križa, mi nič ne moreš, kdorkoli si!»

In pred Kobulo je stala bela postava in ga butnila v lice z lesenim klinom. Kobula je zamahnil in po rokah ga je obilo nekaj toplega.

«Jezus Marija!» je zavrisnila ženska, da se je stresla koča.

Toda zletela je skozi vežo na plan in Kobula je skočil za njo. Zamahnil je ponovno in brez krika se je zavalila ženska v sneg. Zdaj je hotel Kobula nazaj v kočo po denar. Na pragu pa se je spomnil, da je sestra Micika pobegnila in da v kratkem pride s sosedi. In res, Kobuli se je zdelo, da čuje človeške glasove. Odvrgel je sekiro in skočil po hribu navzdol in dirjal in padal, vstajal in zopet dirjal...

Onemogel se je ujel za drevo, že spodaj v dolini, in telebnil na tla. Zatisnil je oči. Toda na njegove svinčeno težke veke je legla čudna svetloba in prestrašil se je, da mu niso za petami ljudje z lučmi in koli. Od daleč je slišal neko zateglo obupno jokanje in mnogo naglih izpretrganih glasov. Peter Kobula je strahoma odprl oči in ves oledenel.

Pred njim je žarela goreča grmada in ognjeni steber isker se je vil nad njo. Vsa koča je bila v plamenih in po neizgorelih še oknih je Kobula spoznal, da gori koča, v katero je danes zjutraj zaklenil svoje otroke in jo ostavil s kletvijo. Krog koče je tekala Francka in vpila:

«Otroke, otroke!»

Peter Kobula jo je jasno videl in dobro slišal. Dvignil se je in hotel zleteti Francki na pomoč, da bi rešila otroke. Toda opazil je, da so njegove roke krvave, krvave...

Zdrznil se je in se naslonil na drevo. Počasi si je odpasal jermen in si napravil zanko.

In ko je že visel in so se mu zlomile oči, je prišel mimo njegov tovariš Zelenko, in se je ustavil pod drevesom. Gledal je nekaj hipov v strašno lice obešenca, nato pa se je zasmeljal in začel stikati po njegovih žepih.

Pri tem je govoril, kakor da govori Petru Kobuli:

«Nisi dobro opravil, brat, in si mi zdaj v svarilo, da ne lazim k starim devicam... Pa je prav, da odhajaš. Takšni, ki verujejo v idejo, niso za življenje. Takšni kmalu slečejo vse svoje kože in se pojavijo v svoji prvi, pravi in edini... Adijo, moj Peter Kobula!»

In rdečebradec je izginil pod hribom v mrak, kamor niso več segali soji požara.

* * *

Francka je sedela na črnem ožganem tramu in stiskala k sebi otroke, ki so jih rešili iz ognja.

Vekala je obupno:

«Kaj ste to storili, otroci moji, kaj ste to storili!»

Proti jutru je ogenj ugasnil in žerjavice je ostalo le še toliko, da se je Francka ogrela. In ko se je zdanilo, je ovila otrokom s cunjami noge in se je napotila z njimi proti mestu. Kogarkoli je srečala, vsakega je izpraševala:

«Ali niste morda videli mojega moža, Petra Kobulo? Povejte, dobri ljudje, ali ga res niste videli?»

Juš Kozak:

(Nadaljevanje.)

Dota.

9.

Marta je slutila, da pride, čeprav ga je obenem tajila in odganjala izpred oči njegovo podobo. Kri pa ni mogla več zatajiti svojega koprnenja. Vzbudili so se zopet spomini prve ljubezni, in marsikdaj je samotna težko stokala pod bremenom.

On, ki je prvi poljubljal njene ustnice, je prerastel Damjana. Zazdelo se ji je, da jo vabi nazaj in vriskajoča bi se mu vrgla v naročje.

Riba brez vode se tako obupno bori s svojim življenjem, kakor je strast preganjala Marto. In če bi morala umreti, bi ne priznala, da išče po vseh potih, kamor je sledila Ani, le Krištofa. Razbrzdavnost, ki se je je lotevala v takih trenutkih, ni bila iskrena, jeza je gorela v nji. Čim bolj je tajila Damjana, ga bremenila s

smešnostjo in mladostjo, tem pogosteje se je vračala zopet k njemu. Z Ano ni bilo moči govoriti o Damjanu.

Nekoč je napeljala, da vseeno ni tako lahkomisljen, kot se ji zdi, tedaj se je Ana zvonko zasmejala.

«Beži no, Martinček, saj fant nima počenega groša. Baha se, baha, tebi bi privoščila že kaj boljšega. Čakaj, danes pridem pote. Lep kraj smo si izbrali in novega fanta imamo. Je vsaj za ljubezen, teslo Damjanovo pa še za to ni. Inženir, samec, res nitalo nesramen, ampak duhovit ti rečem. Meni je že ljubezen odkrival. Pa kako. Neko grško pravljico mi je pripovedoval, o nekem oslu, hud poper. Zato sem ga tudi spodila. Pa veš, da mi je žal, če je zameril. Čakaj nocoj, pridem pote.»

«Ti, Ana, kaj pa mož?»

Že med vrati se je smejala: «Denar je poslal. Mi znamo, ljubica!»

Marta pa je po sestrinem odhodu prejela pismo: «Gospodična, nocoj gredo zvezde. Pridite.»

«Ne in ne!»

Zvečer pa je šla.

Nad gozdom so pokojno žarele zvezde, strmele v dva človeka, ležeča drug poleg drugega v mehki, žametasti travi. Molčala so drevesa. Med njima in nebesi pa ni plaval mir; neizgovorjene besede vesoljstva so oživele, srce človekovo jih je slutilo, zapiralo oči in plaho utripalo.

Marti so blestele oči, nepremično je ležala, le grudi so dihale. Sama ni vedela, kako jo je zvodil v to samoto in zakaj mu je pokorno sledila.

Čutila je poleg sebe vroče ustnice, proseče poljuba.

«Ne morem!» je šepnila od strahu.

«Ljubim te, Marta. In ti?»

Ni odgovorila, ker je telo lagalo duši. Prepustila se mu je, da jo je objel. Opojnost noči je dihala iz njegovega naročja, valovi telesa so ji zameglili pogled in pogrezala se je v strastnih vonjavah trav.

«Ne morem, Damjan, ne morem,» se je branila.

Zamrle so njegove roke, omahnila je nazaj in široko odprte oči so se bale neba.

«Govori, zakaj ne moreš?» Nad njo je vrelo, kakor iz žive zemlje. Dvoje src se je čulo biti sredi onemele zemlje.

«Marta, ali veruješ?»

«Verujem.» Tresoča se kot bilka je odgovarjala.

«In če veruješ, poljubi me, Marta, pekoče so tvoje oči, tvoje grudi se mi smehljajo. Zvezde gredo nad nama. Nad mestom tam spodaj je sprostrlo nebo baldahin miru. Ti pa si vroči val zemlje, ki ga ljubim.»

«Odpusti! Ne morem!»

«Marta, globoko diše noč, vse čaka, rojstvo človekovo se približuje. Marta!»

«Moj bog, moj bog, Damjan, odpusti, saj ne veš, kaj govoriš.»

«Marta, moje besede so živa vera in strast.»

«Damjan, ne pregreši se nad norim telesom. Saj je tvoje, a duša ni tvoja.» Vzpela se je sredi hriba. Tresoča se je vpirala svoje blazne poglede, odkoder je prihajala tema. Sredi nje je zagledala njegov obraz, ki se mu je prvič vrgla v naročje. Bliža se ji in jo zre s tistim pogledom, pred katerim je umrla njena ljubezen. Od bolečine se je zvilo telo, stisnila jo je strašna slutnja, težka in mračna, da bi zarjula od groze. Brezimna usoda je bila v tej slutnji, razodela se je, kakor se zvezda utrne in spoznala je svojo bit in svojo pot. Branilo se je telo, čeprav žejno, silno žejno.

Na vratu jo je speklo; prosojne polti so se doteknile vroče ustnice, da ji je zavrela kri. Umikala se je pred njim, toda krepko so jo objemale roke in dvoje teles se je rvalo sredi tišine. Vroči duh jo je omamil in ji posušil besede. Usoda, braneča telesu, je že bežala in kar drhtele so njegove roke, čuteče, kako reva omaguje. Je bila prežejna. Tisti hip je sova plula nad njima, zvijajočima se v klopčiču na zemlji.

Že so stekleno blestele oči. Tedaj se mu je z vso strastjo izvila.

«Damjan, ne morem, jaz sem njegova.»

«Njegova?» Kakor ostrmi zemlja pod solničnim mrkom in nori žival, tako so mu upadle roke in je bolečina zadrgnila grlo.

«Njegova?»

«Njegova! Preveč sem bila varana, Damjan. Odpusti. Morda pride čas, ko te bom ljubila. Nocoj pa te prosim, če me ljubiš, ne greši nad menoj. Ne greši!»

Strasti so umrle in duša, rešena usode, je izpregovorila. Do jutra mu je pripovedovala vso zgodbo, sedečemu molče poleg nje.

Hladen dih, rožnato obzorje ju je zdramilo. Šla sta molče. Pri studentu sta izprala sledove noči. Škrjanec je ravnokar vzpuhnil in ji vdihnil veselo misel.

«Ljubi me, ljubi me, Damjan!» In ni se več spomnila Krištofa.

Damjan je zavil v kavarno, ko sta se poslovila. Inženir je pripovedoval veselo zgodbo in jasno je bilo, da ga je Ana vzljubila.

Vprašali so njega: «Kje si hodil to noč?»

Med smehom je razodel svoje robinzonovanje.

«S kom?»

«Ne povem,» se je muzal. Pa ga je spekel sram in domov grede se je zaklel: «Moja bo. Čisto gotovo!»

10.

Išče mož ženo in žena moža, kakor je zapisano v svetem pismu: «Ti boš njen gospod, a ona bo tebi pokorna.»

Tako se mu je Marta v prvih, vročih dneh poletja vdala in zanosila.

Damjan je v urah ganutja sumil sebe, da ljubi Marto zavoljo strasti njenega telesa. Ona pa ga je ljubila vsega, kakršen je stal pred njo in razpredal svoje sanje, za katere je vedela, da bodo zanjo grenko trpljenje. Z nepojmljivo slastjo je sprejemala to breme, ker je v bližini srca klilo njegovo seme.

Spoznala je, da ji ni hvaležen za vso njeno vročo ljubezen, a še bolj iz srca mu je je nalivala. V urah bridkosti si je priznavala, da beži pred njo z vso mehko in rahločutnostjo. Tiho ga je klicala nazaj.

Kadar pa jo je zopet omamljala njegova razbrzdanost, ni čutila, kako iz dneva v dan izgoreva njegova vroča in resnična strast.

Odkar mu je tisto noč vse razodela, se je nezavedno razpasel v njem hladni račun, a ona ga je sprejemala kot tiho ljubezen, ker jo je obvaroval greha duše.

«V službi ne ostanem. Zaradi deteta. Bova že živela.»

«Marta, delal bom, boš videla, kakšno življenje se nama odpira.»

Njo je zmrazilo, tako tja v en dan je govoril.

Srečavala sta ženske in njegovo oko je blestelo. Tajen strah jo je svaril, a bila je njena duša utrujena in se je tako bala, ostati zopet sama, da je rastla v zgolj ljubezen in žrtvovanje.

Tihi opomini, ki je pred njimi trepetala duša, so razpihali mogočne plamene ljubezni. Njeno vroče srce ga je opajalo iz take bližine, da se je tudi v urah najtišje izpovedi slepil in varal, kako jo ljubi. Ponos, da je Marta Gornikova njegova last, mu je zatemnil lastno vest.

Sestra Ana je vedela.

«Marta, uboga moja Marta, v tem človeku ni ljubezni. Nikogar še ni in ne bo ljubilo to vihravo srce. Praviš, da poznaš svet, pa kako se motiš.»

«Ančka, ti in tvoj inženir mi ne bosta brala levitov.»

«Kaj boš z nama. Midva sama veva. On me ljubi — pa me ne bo ljubil. Malo solzic bo in basta. Mar je meni večna ljubezen. Rajša bi imela, da imaš vsak dan drugega fanta.»

«In najina mati?»

«Je bila vse druga ženska, kot sva medve. In oče kaj drugega, kot tvoj Jur.»

«Motiš se, Ana, Marta je hči svoje matere, ki bo znala trpeti. Sicer pa ti rečem, ne grdi Damjana! Kakor se mi je približal on, se mi še ni nihče. Naj me zavrže, on ostane moj!»

Sestri se je zasmilila tiho plakajoča, ponosna Marta. Tedaj se ji je razodelo, ko je gledala jok obupane ljubezni, ki prosi življenje za poslednje usmiljenje.

«Marta, kaj, ti si...?»

«Da!»

«Moj bog, saj si nora!» je vila svoje roke. «Prav mudilo se ti je in zdaj se bosta vzela brez groša. Prekleta sem, ki sem vse zakrivila.»

«Ana, ne blati moje sreče!»

«Ampak govori, kaj storiš zdaj?»

«Vzameva se.»

«Norček, norček! Bosta spala spet v gozdu in jedla sladke koreninice. Pojdi, dokler je čas, in jaz te priporočim.»

«Ana, Ana!» njene oči so sikale jezo, da so ugašale solze; «nikdar in nikoli, pa če mi od lakote umre črvček. Ne, ubijala ne bo Marta Gornikova! Živila ga bom in če jih imam deset! Vse te roke so ustvarjene zanje. Ana, ne žali moje duše, ki je polna njegovega imena. Bog se te usmili, da izročaš smrti stvarjenje, za katerim je mati omahovala in se opotekala od sreče, ko ga je začutila.»

«Res si izrezana mati.» Ana je ostrmela pred njo. «Odpusti, ampak življenja ne poznaš.»

«Mar mi je. Življenje je moja last, naj se zgodi, kar hoče, izživim ga po svoji volji.»

Začudila se je Ana vzkipelosti svoje sestre, žareče v ognju ljubezni, in šele tisti hip je čutila, kako govori bitje, ki je namenilo svetu novo življenje.

Zvečer je Marta s kopreno rahločutja razodela Damjanu pogovor med seboj in sestro. Ovila ga je z vročimi vlakni srca, da je privolil v poroko, čeprav je bil bližje Ani ter njenemu mnenju.

In zopet je čutil, kako lije vanj živa vera, da bi živel in delal za novo bitje.

V prvih jesenskih dneh sta se poročila. Že drugi dan so Martine štiri stene oklenile novo življenje.

Sestra Ana pa se je prvič v življenju zdrznila, ko sta se ločila z možem. Zbala se je pa za svoje udobje in računali so se pričeli oglašati v njenem otroškem srčecu. Znanec jo je sprejel v banko.

11.

Ležala je februarska megla. Rahel sneg v razorih na mižečih njivah. Ječala so ogolela drevesa, na stežaj so bila odprta vrata zimskim mrazovom. Osamele bilke so drhtele, kakor ljudje, ki jih je zanesla pot na speče ravnine.

«No, gospod svak, kako mislite zdaj o zakonu?» je hudomušno nagovorila Ana svojega spremljevalca, s katerim se sicer še ni pobotala, temveč ga je le študirala, kakor se je sama izražala. Ljubezen do sestre je sicer premagala tajen notranji odpor in v marsičem je že pritrjevala Marti.

«Dobrota njegovega srca,» je ugovarjala Ana, «to je le lastnost mehkega mozga. Ali ne vidiš, da njegova trmoglavost ne raste v vodoravno smer, temveč je le vihravost vijugastega zaletavanja njegovih nestalnih misli?»

Oprekala je Marta, ker bi iz ponosa ne mogla priznati, kako težak jarem strpljivosti in žrtvovanja ji nalaga njegova bolna rahločutnost in klonljivost.

Ljubezen krvi pa jih je že prepletala v eno družino.

Ana, ki je hotela čista, kakor je trdila, stopiti v novo življenje, je razdrla razmerje z inženirjem in je vsa spokorjena, seveda z nasmeškom za pokoro posedala pri Marti, jo spremljala na njenih potih.

«Se vam ne zdi, tam prihaja Marta. Nič, motim se. No, kaj boste odgovorili o zakonu?»

«Zakon je država, gospodična Ana.»

«Neumnost.»

«Verjemite, ima vladno večino z večno opozicijo. In revolucijo seveda.»

«Saj sem vedela, da bo kaj takega.»

«Minister ljubezni in minister financ sta si vedno v laseh.»

«Seveda, pri vaju. Če se taki norčki ženijo. Povejte mi prav odkrito, bi poljubili vi drugo žensko, recimo tako...?»

«Hm. Če govorim odkrito, strast bi me morala oslepiti. Težko, toda če bi zahrepenel po vas, Ana...»

«Bi vam že pokazala!» Ko se je ozrla vanj, jo je spreletel vlažni blesk njegovih oči in osumila ga je, da se je tesno sklonil do nje.

Temno sta se spogledala, v hipni zadregi povесila oči in prevzela jo je bližina vročega pogleda.

«Ohlapen je vaš jezik,» njene smehljajoče se zenice so nevidno skrivale tajno mržnjo.

Nejasne slutnje, da je to sovražnik njenega rodu, so jo v tem trenutku prevzele jasno in očitno. Pa je bila minuta prebežna, z nejevoljno kretnjo je pokazala na prezebajočo cesto, kjer je prihajala Marta.

Počasi, polna sreče je hodila. Tope bolečine so jo opominjale, v križu, niso je strašile, le slast pričakovanega trpljenja se je težko pretakala po žilah.

«Ko spregleda, bo že zemlja v cvetju,» se je smehljala. «Med temile njivami, pod cvetočimi kostanji ga bom vozila. Črnček mora biti. Kako bo stezal svoje zalite ročice po belih svečkah.»

Vesele in od najnežnejše skrbi prevzete so rajale misli: «Srajčke že ima; ta naša Ana je še neumnejša od mene. Kar nogavičke in čeveljčke mu je kupila. Oh, prismoda, saj niti ne vem, če bo on.» V duhu je pregledovala predale, kjer je pričakovalo snežno perilo, prepletено s svilenimi pentljami malega črvička. S koprnečimi prsti mu je sčipkala avbico.

Trudna se je naslonila na njegovo roko: «Damjan, prihaja.»

«Marta, zakaj nisi poslala po naju?»

«Čemu?» Smehljala se je trudno, otroško ponosna. V očeh pa je kovinasti blesk naznanjal prihajajoče trpljenje. «Saj sem res nora, vesta kaj, peljimo se domov. Popada me.»

V vozu se je tesno oklenila Damjana, proseča ga njegove pomoči. Krči so ji z ostrimi kleščami upognili hrbet.

In še vedno se je smehljala: «Damjan, pleničke so pripravljene. V spodnjem predalu boš našel...»

Kadar so jo popustili popadki, je sanjalo telo vročične sanje.

Mrak jih je objel, ko so stopili v sobo in noč je siloma padala na zemljo. Položili so jo v postelj.

Tedaj ji je pekoča bolečina izžgala vse misli. Z nadčloveško strastjo se je oklenila vratu svojega moža, da mu je posinelo obličje, mu zastajala sapa; vrtoglavo se je sklanjal nad njo in šibila so se mu kolena, tako je posrkala vso njegovo moč, da se s podvojenimi silami odreši bremena v blaznih bolečinah zvijajoče se telo.

«Dam... ja... an!» je pretresal krik nočno tišino. Zvezde so obstale prikovane in zrle skozi okno na človeško telo, razbolelo do smrti.

«Damja ... a ... an!» je pretresala stene obupna prošnja; majala se mu je zemlja pod nogami, groza ga je stiskala, vso svojo moč ji je stisnjenih ustnic izžemal v pomoč.

«Damj ... a ... an!» Trepet je prešinjal navzoče. Poslednje sile Damjana, vsega drhtečega, so se upirale, da odrešijo nabreklo telo, vzpenjajoče se kakor mörje v temnem viharju. Gorje rojstva je pretilo uničiti plodnico. Zemlja se je odpirala in se tresla v svojem drobovju. V smrtni grozi se oklene telo telesa in do poslednje iskrice krvi se ne loči od njega, da ga potegne seboj v prepad. Tako je dušila Marta njega, ki jo je oplodil, da ga rjoveča stre v svojih brezumnih bolečinah. Ničesar ni videla, ničesar čutila, le zakon rojstva je vršil svoje postave, da se zruši zemlja, iz katere vre novo življenje.

«Da ... a ... mja ... an!» zateglo se je trgalo od srca. Silen pogon zemlje in telesa, do neba, nato sta se zgrudila mož in žena. Sestra pa je držala v svojem naročju črnooko bitje, nejevoljno plakajoče.

«On!»

Damjan ni mogel razumeti trenutka. Po licih so mu vrele solze izčrpanega telesa. Stopil je k Ani, pa se ni zavedal svojega očetovstva.

Šele čez čas se je zasmel, stisnil kričača k sebi, da ga ji pokaže. In je videl, kako sije njeno obličje v žarki ljubezni in bi voljno še enkrat sprejela vse prestane muke za svoje dete. To niso bile več oči dekleta, iz njih je lilo življenje v malo bitje poleg nje.

Ko je za hip ugasnil materinski sij, se je ozrla k njemu ter mu stisnila roko: «Glej, Damjan, najino življenje!»

Gladil ji je izmučeno čelo, od utrujenosti so se zaprle njene trepalnice in tisti trenutek se je ozrl vase.

«Damjan, Damjan, odgovarjaj sebi! Ali nisi vzel svoje žene iz bojzljivosti, da je ne ubiješ s prvim zamahom? In boš počasi moril, kar si ljubil v sladostrastju svojem. Polakomnil si se zlahtnih nožic, dražil te je vonj upirajočega se telesa iz mladostne bojazni. Sodi, Damjan, kje se je rodil današnji pogled na prelivajočo se obliko Aninih bokov? Ni bil otrok trenutka, iz duše ti je privrel, kjer se za roke držita greh in laž. In tebi se je rodil sin, ki bo že v prihodnjih dneh upiral vate svoje čiste oči, da mu razodeneš podobo svoje duše. Prenežnim za solčno svetlobo boš hlinil ljubezen do Marte. Ne boj se, Damjan, vse življenje ti ostane laž verna družica. Ne čutiš, kako sladko te vara njen objem? Le priznaj, da uživaš, kadar te ženo njena jadra. Se bojiš, da ti duša zblazni? Ah — prerевна je, da bi se zgrudila vase v

obupnem kesanju, preveč je žejna sladostrastja in če jo obkladaš z očitki, se posladka z njimi. Oj, Damjan, podlost je ime tvojemu napuhu! Čuj, Damjan, dete, ki leži poleg matere, presrečne od rojstva, je iz tvojega semena. Kaj si vlil v ta biserni kelih, v to rožnato posodico?»

Damjan je zatisnil oči in ušesa. Toda stal je sam pred seboj in zrl v trepetajoče srce: «Še to je laž, kar si očitam. Saj ne verjamem, le naslajam se v bičanju. Izgrizel bi rad iz sebe svetnika, nad katerim bi imel dopadajenje. In te baže poniglavcu se je rodil sin!»

Prebudila se je Marta, dan je rasel iz obzorja in oči, vprte vso noč v svoje brezno, so se skrile za sladki pajčolan nasmeška.

«Glej ga, Damjan.»

Vznak je ležalo poleg nje in izpod malega čelčka je pokukalo dvoje črnih popkov. Avbica je zakrivala glavico, rubinaste ustnice so se skremžile in pričele svojo uporno pesem.

«Glej ga, kričačka. Se že oglašá tiranček.» In mali je začel prebirati svojeglavno svoj prvi abecednik.

«Čakaj, takole! Joj, tiran ti mali, kakor tvoj oče.» In poljubila je Damjana na čelo.

(Dalje prihodnjič.)

Pavel Karlin:

Noč.

(Largo cantabile.)

Ali slišiš, kako je na nebu zapelo?
Dvoje trudnih src se je v daljo objelo ...

Ali čutiš, kako je zadihala noč?
Dvoje rok se je našlo — trepetajoč ...

Ali vidiš? Za gôro bliski gorijo.
Štiri oči, ki v bodočnost strmijo ...

Ivan Zorec:

(Nadaljevanje.)

Kraljevič Marko.

V belem dvoru kraljevskega mesta Prilipa so leto in dan pili svetogorski menih Nedeljko in junaški stotniki, so pili v moč ostarele krvi in olajšanje skrbi, v veselje in junaško zdravje, so željno pili in srdito politikovali. A kraljevič Marko je z jezo in s tugo v srcu križem države od gradiča do gradiča, od mesta do mesta nosil glasno misel domovine, trpel

dostikrat celo pomanjkanje in vremenske nezgode, junačil po planinah in dolinah za domačimi in turškimi hajduki in nasilniki, pil po krčmah in med pobratimi dobro vino in se spopadal v junaških dvobojih s turškimi begi in z albanskimi agami.

Ob tistem času se je zgodilo, da se je beg Ferid Spahović, silni gospodar v Pazaru, sredi tridesetih svojih prijateljev ljuto napil dvakrat žganega žganja. V pijanosti se je hvalil:

«Bratje moji, trideseteri junaki, pogledjte mi beli grad, jako moje gnezdo s šestimi stolpi silnimi! Na vseh je po ena glava junaka, ki sem ga v dvoboju premagal te dni, le na šestem stolpu še ni glave. A tja pritrdim rdečo glavo kraljeviča Marka, da mu ugasne velika slava nepremaganega junaka...! Tako mi velikega Alaha in svete brade prerokove!»

Kako se je zarekel ljuti Turčin, je zvedel despot Vuk Zmaj in brž poslal do kraljeviča Marka belo pismo:

«Božja ti pomoč, pobratime Marko! Evo, imaš grdega sovražnika. Beg Ferid Spahović, silni gospodar v Pazaru, je premagal v junaškem dvoboju petero znamenitih junakov. Njih glave je pribil na pet stolpov svojega gradu, a na šesti stolp, tako se je zarekel ljuti Turčin, hoče pritrditi tvojo rdečo glavo, da ti ugasne velika slava nepremaganega junaka... Moj brate, kraljevič Marko, varuj se zasede in prevare!»

Kraljevič Marko je prečital in razumel belo pismo zvestega pobratima despota Vuka Zmaja, skočil na lahke noge in se napotil pred jaki grad bega Ferida Spahovića.

Ko je prišel do gradu, je na svoje oči videl, da je na petih stolpih nabodena po ena glava junaka.

«A tam na šestem stolpu je namenil prostor moji rdeči glavi!» se je spomnil kraljevič Marko in se je grdo raztogotil.

Pognal je konja šarca v beli dvor in je zaklical junaški pozdrav.

Pa beg Ferid Spahović je bil odšel na gosposki lov v zelene planine, na gradu mu je bila sama žena.

«Pomozi Bog!» jo je pozdravil kraljevič Marko. «Kje je prijatelj beg Ferid Spahović?»

«Hodi k vragu, neznani potepuh!» se je namrdnila ošabna begica in mu ni odvrnila božjega pozdrava. «Hodi, moj gospodar se ne prijatelji z vsakim klatežem!»

Hude besede ošabne begice so Marka užalile. Krivo jo je pogledal izpod nagubanega čela in jo udaril v obraz; udaril jo je samo na lahko, a zlati prstan na roki jo je oprasnil, da se ji je kri pcedila po prebelem licu.

«Ne jezi se preveč name!» je rekel, ker mu je jeza nekoliko odnehala. «Pozdravi bega Ferida Spahovića in tako mu reci, da ga čakam v krčmi pod gradom. Tja naj pride, da se napijeva vina, preden mu vzamem predrzno glavo!»

Tako je rekel in se obrnil, privezal pred krčmo šarca, sedel in pil dobro vino. Pil je, ni se napil; še je pil, še se ni napil in načakal.

Ko se je beg Ferid Spahović vrnil z gosposkega lova v zelenih planinah, mu je žena padla pred noge in se jokala v bridkih solzah hude jeze. Z belim robcem svilenim si je brisala rdeče oči in ščemečo rano na prebelem mladem licu.

«Kaj ti je, moja zvesta ljuba? Zakaj ti teko solzice grenčice iz oči prevročih? Kako, da ti je krvav beli robec svileni?» se je čudil ljuti Turčin.

«Gospodar moj, beg Ferid Spahović! Ko si bil na gosposkem lovu na zelenih planinah, glej, je naenkrat prišel na konju šarcu, pokritem z veliko medvedjo kožo, neznan človek. Oblečen je bil v suknjo iz volčje kože in pokrit s čepico iz neustrojene soboljevine. Ob vsako stran sedla mu je bilo po eno dolgo bodalo, a spredaj na obločju sedla mu je visel buzdovan šestoperec. Opasan je bil s strašnim mečem in na rami je imel dolgo kopje.»

«A kaj je hotel?» je drhtel Turek.

«Pomozi Bog!» je pozdravil. «Kje mi je prijatelj beg Ferid Spahović?»

«Hodi k vragu, neznani potepuh!» sem se ujezila in mu nisem odvrnila božjega pozdrava. «Hodi, moj gospodar se ne prijatelji z vsakim klatežem!»

«Tako sem rekla v skrbi za tvojo čast, a on, glej, me je udaril in ranil po prebelem licu, ki ti je bilo zmerom pokorno v sladkost prenežno in v veselje neizmerno; udaril me je in ti sporočil, da te čaka v krčmi pod gradom in tja naj prideš, da se napijeta vina, preden ti vzame predrzno glavo... O, gospodar moj, pojdi in maščuj sebe in menel!» je ihtela huda žena hudega Turčina.

«Molči, nič se ne jokaj, moja zvesta ljuba! Za ušesa ti ga pripeljem v beli dvor, da ti bo služil in zibal sina!» je rekel in planil v krčmo pod belim gradom.

V krčmi ni pozdravil po pošteni šegi junaški, marveč je z buzdovanom po plečih udaril kraljeviča Marka in ga pozval na dvoboj.

«Miruj, ljuti Turek, ne budi mi bolhá v kožuhu!» se je obregnil kraljevič Marko in ga krivo pogledal izpod nagubanega čela.

«Vstani, da se bijeva — žeja me po tvoji krvi!» se je togotil beg Ferid Spahović.

«Sedi k meni, da se junaško napijeva dobrega vina, preden ti vzamem predrzno glavo!» je mirno dejal kraljevič Marko in prijel za polno čašo vina.

A Turek se je še bolj raztogotil in udaril kraljeviča Marka po roki, da mu je odletela čaša.

To je bilo prehudo. Kraljevič Marko je poskočil, se zakadil v bojevitega Turka, mu potegnil sabljo iz nožnice in mu v silnem zamahljaju proč in proč odsekal predrzno glavo.

Nato je šel v grad, zaplenil vse neznanske zaklade bega Ferida Spahovića in jih razdelil v šest delov. Prvi del je odmeril ošabni begici, vdovi zapuščeni, drugih pet delov je podaril siromakom. Razrušil je beli grad, jako turško gnezdo, in šel svojo pot.

Jahal je, jahal in se pogovarjal z dragim šarcem, bil vesel zmage in osvete nad predrznim sovražnikom in pel junaške pesmi sebi v veselje, a vsem na kljubu; pojoč je že več dni jahal lepo počasi in čas ni imel zanj nobene vrednosti...

Ob nekem ranem jutru je jahal in pel pod kršnim Kačanikom. Samota in pušča je bila povsod, tiho, mrtvo in brezvetrno je bilo.

Kar so mu oči sokolje v daljavi ujele junaka na visokem črnem konju, ki se je takisto počasi bližal. In bolj ko se je neznani junak bližal, bolj ga je kraljevič Marko razločeval. Bil je velik, obilen, širokopleč mož in konj pod njim tako močan in velik, da se je Marku silni šarec v primeri z njim zdel pravo nebogljeno zizno žrebé.

Kraljevič Marko se je ustrašil. Ali porahljal je meč v nožnici, pripravil šestoperi buzdovan in poprijel za kopje. Bogme, ustrašil se je, a pobegnil ni.

«Kar Bog dá in sreča junaška!» se je vdal in zdirjal proti velikanu.

«Stoj! Kdo si?» je zavpil neznani mož — a sam se ni ustavil.

«Kraljevič Marko. A ti, kdo si in kam ti gre pot?»

«Jaz sem Musa Kesedžija in iščem tebe, nepremaganega junaka, da se pomerim s teboj v junaškem dvoboju.»

«Danes nisem jezen in mi ni do boja,» je odgovarjal kraljevič Marko. «A ne razjezi me! In s pota se mi ukloni! Ali se mi ukloni, ali se mi pokloni!»

Musa Kesedžija se je na ves glas zakrohotal, pod njim je bojevito zarezgetal in zaprhal velikanski črni žrebec, bijoč in kopajoč z nogami kršno zemljo.

«Huda ti je beseda, kraljevič Marko. Še nihče, glej, mi ni nikoli kaj takega ukazal!»

«Ali se mi ukloni, ali se mi pokloni!» je ukazal že nekoliko jezni kraljevič Marko.

«Kraljevič Marko! Čeprav te je na mehkih blazinah kraljica rodila, v čisto svilo zavijala in z zlatimi povoji povijala, z medom dolgo te hranila in s sladkorjem še krepila — in čeprav je mene sredi ovac na goli pečini ljuta Albanka rodila, v črno raševino zavijala in s srebotino povijala, z vodo hladno me pojila in z ovsenim sokom odredila: — pa me je vsak dan z Bogom rotila, naj se nikomur ne uklanjam, nikomur ne poklanjam!»

Kraljevič Marko, ki so ga te ponosne besede ugriznile v junaško srce, je naperil kopje in se pognal v drznega Albanca. Pa Musa Kesedžija je s težkim buzdovanom odbil kopje in zagnal svoje. Tudi kraljevič Marko je spretno odbil. Musa Kesedžija je potegnil sabljo, kraljevič Marko je pograbil meč in že zamahnil, a Musa Kesedžija je z buzdovanom v levici prestregel udarec in meč se je zdrobil v tri dele. Zdaj je ljuto zamahnil Musa Kesedžija, a kraljevič Marko je takisto ujel udarec na buzdovan in sablja je Albancu odletela do ročaja. Naskočila sta se s samim buzdovanom. Tolkla sta in si prestrezala silne udarce, da sta se buzdovana okršila in raztreščila. Krasna junaka sta skočila s konj na vroči pesek in se pograbila z golimi rokami.

Ali junak se je nameril na junaka, junak Musa na junaka Marka in ni mogel Musa zmoči Marka, Marko ne izpodnesti Arbanasa.

Nosila sta se tako letni dan do poldne.

Musi je bela pena iz ust tiščala, Marku bela in krvava.

Pa je pihal Musa Kesedžija:

«Kloni, Marko, drugače te jaz priklonim!»

Pa je grčal kraljevič Marko:

«Ti se, Musa, ukloni, ali se pokloni!»

Strašna jeza je spopadla Muso Kesedžijo in mu podvojila grozovito moč. V silnem Musinem prijemu so Marku zaškrtale kosti, da se mu je stemnilo pred očmi. Musa ga je podrl na vroči pesek, pokleknil mu na junaške prsi in mu zvezal nabrekle roke. Potlej ga je vrgel na šarca in mu privezal noge na stremena, zajezdil svojega konja in vzel šarca za uzde.

Tako je gnal ujetnika, premaganega junaka Marka, v svoj daljni grad za kršnim Kačanikom, da bi se pred prijatelji pobahal s slavno zmago in da bi ga ob svečani priložnosti pogubil.

In sta jahala in jahala po pušči in samoti; vroče je bilo in dan se je nagibal.

Od vročega boja in solčne žege se je Musa Kesedžija hudo užejal. Pogled mu je iskal hladan studenec, duša mu je hrepnela po beli krčmi z dobrim vinom za dobrega junaka.

«Čuješ, premagani junak kraljevič Marko!» je govoril. «Ali povej za hladan studenec, ali pokaži pot do bele krčme z dobrim vinom za dobrega junaka! Žejen sem, piti moram! Ali povej in pokaži, ali ti odrežem glavo, da se napijem tvoje krvi! Povej!»

«Poslušaj me, Musa Kesedžija! Blizu in daleč ti ni studenca s hladno vodo; odreži mi premagano glavo in se napij vroče krvi, ljuti Albanec, če te junaka že premaguje kruta žeja...! Ali pot poznam do bele krčme z dobrim vinom za dobrega junaka!»

Tako sta jahala in jahala po samoti in pušči in sta prijahala do bele krčme in dobrega vina.

Mlada krčmarica, lepa vdova Mara, je skočila pred prag in se je prestrašila, ko je zagledala kraljeviča Marka premaganega in ujetega. Nekaterikrat je že domoval pri njej, pel junaške pesmi v gosli javorne, pil dobro vino in pošteno plačeval. Skrivaj mu je zvito pomežiknila, a pred Muso Kesedžijo se poklonila do črne zemljice in mu poljubila trdo roko:

«Živ bodi, zdrav in srečen, o svetli junak Musa Kesedžija! Alah te blagoslovi in osreči v junaškem rodu, ker si premagal junaka kraljeviča Marka... Zakaj nekaterikrat je že pil pri meni ta klatež nasilni, pil za devet junakov in se vselej napil ko dež, ali plačal mi ni nikoli ne pare ne dinarja!»

«Ne govori, ne budali, nego vina nosi, da se odžejam v suho grlo in srce junaško!» je ukazal in jo grdo gledal.

«A zdaj sedi ti, sijajni junak Musa Kesedžija,» je hitela in ga silila na mehke preproge in blazine, «sedi in se napij dobrega vina in ne plačaj! Maščeval si me in plačal, ker si premagal klateža Marka!»

In Musa Kesedžija je junaško pil dobro vino, napival kraljeviču Marku, premaganemu in zvezanemu junaku, a vina mu ni dajal dobrega in vode hladne.

«Pij, slavni junak, Musa Kesedžija!» je silila zvita Mara, ker je želela, da bi se nejevernik napil in da bi mogla razvezati kraljeviča Marka.

In previdni Albanec je še pil in pil, a pameti ni zapil, marveč je, ko se je napil, odgnal kraljeviča Marka.

Za njim je s solzami v očeh in z žalostjo v srcu obupno gledala dobra Mara in jadikovala.

(Dalje prihodnjič.)

I. A. Krylov — B. Vdovič:

Osel in slavec.

Zagleda osel slavca in mu reče:

«Poslušaj me, prijatelj moj!

O tebi govorica teče,

da ni ga pevca nad teboj.

Zapoj mi, da jaz sam presodim, če resnično
tako je silno tvoje znanje ali nično.»

Umetnost svojo kazati je slavec jel,

zažvrgolel je in zagostolél

na tisoč melodij, zatezal, se prelival,

zdaj nežno pojemaje glase zlival,

kakor bi v dalji koprnela kje svirel,

zdaj zopet kakor zrnje drobno sipal bi čez gaje.

Poslušalo je vse

Aurorinega ljubljenca in pevca,

utihnil tič je vsak, ostavil veter drevca.

Poglele so ovce.

Naslajal se ob petju je pastir, svoj dih zadrževaje,

in samo včasih se

nasmehnil pastirici, slavca poslušaje.

Končal je pevec. Osel tu povesi v tla glavó

in reče: «Ni biló slabó!

Brez dolgočasja sem poslušal te lehkó.

A žal, da ti še ne poznaš,

le kakšen glas ima petelin naš.

Veliko lepše bi biló žgolenje tvoje,

če bi pri njem izuril se, kako se poje.»

Ko slišal slavec je, kako soditi osel zná,

odletel naglo je za trideset gorá. —

Obvaruj Bog, lestakih nas sodbá!

lo Bogu - dovoli ste se petati v do rime. Če mi še preberete, pa bo!

Dr. Pavel V. Brežnik:

(Konec.)

Bretonsko slovstvo.

Ne daleč od domačije Le Gofficove stoji tik ob morju vila Kerninoc'h, posestvo prerano umrlega (1918) bretonskega pesnika in humorista Léona Durocherja. — Durocher je bil pristna bretonska korenina, rojen v Pontivyju (Morbihan) 23. oktobra 1862. Obiskoval je licej v Nantesu, nato licej Louis-le-Grand v Parizu in Sorbonno. Nekaj časa je bil vseučiliški profesor. Začel je pisati lirske in zabavne verze, ki jih je predaval v društvih in pozneje tudi v kabaretih, n. pr. v znanem Chat-Noir-ju.

Leta 1894. je ustanovil z Le Gofficom in drugimi bretonskimi literati društvo «Les Bretons de Paris». Bil je član bretonske delegacije na pankeltskem kongresu v Cardiffu na Angleškem (1899). Ti kongresi se imenujejo Eisteddfod, vrše se vsako leto in so neke vrste pesniška in godbena zborovanja, katerih izvor sega v prve čase bardizma. Na te kongrese prihajajo delegacije Keltoev iz vseh delov sveta. Leta 1921. na primer se ga je med drugimi udeležil tudi angleški ministrski predsednik Lloyd George, ki je zaveden Kelt in v čigar družini se govori keltski. Arhidruid¹ Hwfa Mon (v navadnem življenju Réw. Williams) je posvetil Durocherja na cardiffskem kongresu za barda in mu dal bardsko ime Kambr' O Nikor, medtem ko je poslednji držal pred svetim dolmenom «meč Miru».

Leto pozneje je pesnik ustanovil v mestecu Montfort-L'Amaury² (zapadno od Versaillesa) «pardon» bretonske kraljice Ane. In od tedaj romajo vsako leto določenega dne pariški Bretonci v Montfort in praznujejo spomin blage kraljice Ane, ki je storila Bretanji toliko dobrega, na slovesen način z govori, petjem, godbo in ljudsko veselico pred njenim kipom. Léon Durocher je bil «Pentyern» (poglavar) tega pardona, njega prireditelj in duša. Radi tega ga je imenoval Anatole Le Braz čudodelnika (un thaumaturge), Montfort pa Meko keltofrancoskega regionalizma.

Na pariški svetovni razstavi leta 1900. je osnoval Durocher na Esplanadi des Invalides bretonski kabaret, ki je bil ena najbolj umetniških in obiskovanih privlačnosti te razstave. Leta 1904. je

¹ Visoki svečenik.

² V Montfortu je bival večkrat Victor Hugo za časa restavracije. Tam je spesnil balado La fiancée du timbalier in Ode aux ruines de Montfort-L'Amaury.

ustanovil «Moulin à Sel», nekako pojedino, «académie asinaire» (oslovsko akademijo), katere «meunieurs» (mlinarji) so bili med drugimi Jules Clarétie in Jean Richepin. Pri teh pojedinah so predstavljali Durocherjev L'Oracle de la Dîve Bouteille in L'Office de l'Ane.

Od istega avtorja imamo dolgo vrsto zanimivih del, ki pričajo o njegovi delavnosti: lirske pesmi, vesele in žalostne, obilico humorističnih in satiričnih, dramatisirane lirske povesti, satirično prozo, epske pesmi in igre. Iz zbirk pesmi omenim Clairons et Binious, Binious et Tambourins, Chansons de Là-Haut et de Là-Bas. Nekatero njegovih pesmi, kakor Angélu de la Mer, Berceuse pour Maryvonne, Ecole Buissonnière so ponarodele.

Durocher je bil sotrudenik mnogih revij, od leta 1904. pa je sam urejeval Bulletin du Moulin à Sel, glasilo tega društva, in od leta 1890. list Le Fureteur Breton, revijo bretonskih pesnikov, pisateljev, nabirateljev narodnega blaga, analistov, heraldistov in jezikoslovcev.

Slikar A. Robida, ki je ilustriral Rabelaisjeva dela, mu je narisal njegov ex-libris: menhir, za katerim se pase učen osel, na menhirju pa reliefni portret kraljice Ane in nad njim simbolično devizo «Sicut rupes» (kakor skala).

Durocherjeva poezija je naravna, sveža, iz nje dehti vonj bretonskih pustinj in slana oceanska sapa. On je mojster melodijozne pesmi, zato so večinoma uglasbene.

Kakor Le Goffic je tudi Durocher vsako leto prihajal v svoj Tuskulum ob morju, bival tu štiri mesece in sanjal, pisal verze, lovil rake, dihal čisti zrak in užival božji mir — saj stoji njegova vila daleč od vsakega sela na samoti ob strmem obrežju. Imenoval jo je Kerninoc'h po svoji soprogi Ani (ker = hiša, Ninoc'h = Ana), ki je bretonska bardinja pod imenom Ninoc'h Euz ar Garrek in mu je bila zvesta družica tudi v njegovih literarnih podjetjih.

Pri odkritju spominske pošče obema Corbièreoma, o katerima smo že govorili, je prinesla ta bardinja na njun grob venec, spleten iz bretonske praproti, bodičevja in imortel. Pri slavnosti je recitirala svoje verze na čast obema literatoma:

En enor da daou Korbier, en enor
D'ar ré deuz kanet burzudou ar mor,
Dastumet am euz a ed an deven
Ar bod bleuniou man vit eur gurunen.
C'houez ar c'hoalen o deuz ar bleuniou;
Varné c'houézas avel an tarziou.
Drého aré zo kousket barz an douar
A gredo var mor ruil dindan loar.

Na čast obeh Corbièreov, na čast
teh dveh, ki sta pela čuda morjá,
sem nabrala ob obali ta šopek cvetlic,
da jima spletem venec iz njih.
Te cvetke dehtijo po soli,
čez nje je pihal veter morskih pen.
Radi njih bosta onadva, ki spita v zemlji,
menila, da plavata na morju pod luno.

Jeseni 1918. je zadela pesnico strašna nesreča; malone istočasno so ji umrli soproj Léon in dva sinova vojaka. —

A madame Durocher ni edina pokrajinska muza. Že od 16. stoletja dalje šteje Bretanja celo vrsto pesnic. Izmed njih slovita najbolj Mélanie Waldor in Eliza Mercoeur.

Prvak sodobnih bretonskih pesnikov in pisateljev je Anatol Le Braz (braz = velik). Rodil se je 2. aprila 1859. v Duaultju, majhni vasi v severnem bretonskem gričevju. Študiral je najprej v svoji domovini, nato je posečal srednjo šolo v Parizu, kjer je dovršil študije na Sorbonni in postal profesor filozofije. Služboval je najprej v Rennesu, potem pa štirinajst let v Quimperju v Bretanji. Nato je prevzel stolicu za francosko slovstvo na vseučilišču v Rennesu. Leta 1896. je bil imenovan za viteza častne legije. Velika nesreča ga je zadela leta 1901., ko se je potopila ladja in so mu potonili mati, oče, sestre, svak, nečaki in nečakinje.

Anatol Le Braz je nenavadno delaven pisatelj. Prvo njegovo večje delo je izšlo leta 1891. Soniou Breiz Izel (Bretonske narodne pesmi); izdal ga je s sodelovanjem Luzela. To delo je nagradila francoska akademija.

Leta 1892. je izdal dve zbirki pesmi Tryphina Keranglaz in La Chanson de la Bretagne. Slednja je njegovo najlepše delo, ki ga je za vedno uvrstilo med odličnike francoskega slovstva. Ko je izšla La Chanson de la Bretagne pri nekem knjigarju v Rennesu, se je pariška literarna množica tem poezijam glasno smejala. Le malo jih je bilo, ki so umeli prav ceniti te nežne, napol narodne pesmi. A časi so se hitro izpremenili, danes je ta knjiga znana že daleč preko mej Francije.

Duša pesnika, ki se nam razodeva v tej knjigi, je prava bretonska duša, nežna in pobožna, žalostna in resna; daleč od pota drugih ljudi roma sama po zapuščenih stezah, mimo temačnih kalvarij pri Trégastelu in Ploumanac'hu:

J'ai laissé l'âme bretonne	Pustil sem bretonski duši
Chanter en moi son doux chant;	peti v meni svoj nežni spev;
Il est vieux et monotone,	ves starinski, enoličen,
Il n'en est que plus touchant.	a zato še bolj dojmljiv.

Da je Le Brazova pesem predvsem pesem morja, mornarska pesem, je umljivo: Bretanja in morje se ne dasta ločiti. Pesnik spremlja v pesmi mornarje, ki odhajajo na ribji lov v daljno Islandijo, in popisuje neznočno dolgo čakanje doma ostalih žena in deklet. Včasih se zgodi, da pošlje potapljajoči se mornar galeba kot sla k svoji ženi, da ji naznani smrt, tako v pesmi Jean l'Arc'hantec, mornar «à la barbe blonde».

Podlaga Le Brazovih pesmi so večinoma stare bretonske tradicije, ki jih je znal mojstrsko uporabiti. Misel na smrt se v njih večkrat ponavlja, ta misel, ki noč in dan muči Bretonca. Saj ga življenske razmere silijo k temu. O legendi smrti v Bretanji je spisal Le Braz celo knjigo *La Légende de la Mort en basse Bretagne*, 1892.

Kot doktorsko tezo je izdal leta 1904. dve knjigi: star bretonski misterij *Cognumerus et Sainte Tréfine* in zgodovino keltskega gledališča *Essai sur l'histoire du théâtre celtique*, v kateri se ne bavi samo z zgodovino keltske dramske umetnosti v Bretanji, ampak tudi na Irskem in v Angliji.

Temu je sledila vrsta romanov, povesti in člankov, ki se vsi nanašajo na Bretanjo. Le Braz je posvetil vse svoje življenje in delovanje bretonski stvari, celo po Ameriki je predaval o Bretanji.

Iz njegove proze omenim le glavna dela: *Pâques d'Islande* (1897), zbirka novel, ki jih je nagradila francoska akademija; *Vieilles Histoires du pays breton* (1897); *Le Gardien du feu* (1900); *La terre du passé* (1902); *Contes du Soleil et de la Brume* (1905) itd.

Z Le Brazom se konča vrsta glavnih zastopnikov bretonskega slovstva. A v francoskem slovstvu imamo tudi pisatelje, ki po rodu niso bili Bretonci, pa so v nekaterih svojih delih opisovali Bretanjo, tako med drugimi Pierre Loti s svojim «Islandskim ribičem», grandiozno sliko in epopejo bretonskega mornarskega življenja, ki je izšel tudi v slovenskem prevodu, nadalje njegov roman *Mon frère Yves*; potem Richepin (*Glu*), Debay (*Cousine Sidonie*), Paul Adam (*Serpent noir*), Charles Géniaux (*L'Homme de peine*) Mme Jacques Fréhel (*Le Cabaret des larmes*, *Les Ailes brisées*, *Le Précurseur*) in drugi.

S tem bi bila v kratkih potezah očrtana zgodovina in slika enega dela francoskega pokrajinskega slovstva, in sicer onega dela, ki ima to posebnost, da je nastal v deželi, katera po večini govori svoj lasten jezik in ima naravno najožje stike s slovstvom v tem jeziku. Zato sem tudi v začetku svoje razprave podal one keltske slovstvene proizvode, ki so ali splošno pomembni, ali pa so imeli vpliv na francosko slovstvo v Bretanji.

- Pri sestavi tega članka sem razen že omenjenih del uporabljal še sledeča:
- Charles Brun: *Les littératures provinciales* (Bibliothèque régionaliste).
 - Charles Brun: *Le régionalisme*.
 - L. Gallouedec: *La Bretagne*. (Paris, Hachette.)
 - Gustave Geffroy: *La Bretagne*. (Paris, Hachette.)
 - Joseph Rousse: *Poésie bretonne au XIXe siècle* (Paris, Lethielleux, 1895).

Književna poročila.

Tone Seliškar: Trbovlje. V Ljubljani, 1923. Založila Slovenska socialna Matica v Ljubljani. 64 strani. Cena broš. 12 Din, vez. 17 Din.

Kurt Pinthus, znani kritični tolmač nemškega najmlajšega literarnega pokolenja, je v epilogu drugi izdaji antologije mlade nemške lirike «Menschheitsdämmerung» zapisal tole značilno konstatacijo: «Kdor, odstranivši revolucijonarni furor, odprtih oči gleda v sedanost, ve, da so ta leta pomembnejša v zlozu starega kot v zrasti novega, najsi govorimo o dogajanjih v političnem, socialnem življenju, v gospodarskem ali v umetnosti. Seveda: dogaja se marsikaj..., a kar se dogaja, so samo razkrojevalni procesi počasi, a nevzdržno propadajoče preteklosti Evrope. Kar se nam vidi kot novo in zamamno, so zmirom samo koncentrirano in stopnjevano v smrt hlatajoči elementi starega. Temelji resnične bodočnosti še niso vidni.»

Resnica je to: tudi pri nas, tudi po vsem planetu. Silen napor je v ljudeh premagati in uničiti vse staro in ustvariti novo, ki se noče in noče roditi. Zdi se, da delo človekovo danes ni blagoslovljeno, da počasi, a tem sigurneje usiha in ugaša ustvarjajoči vrelc človeškega duha. Prihaja velika tema, strašen solnčni mrk — kruta smrt pred novim rojstvom, pred zarjo novega, svetlejšega človeka. In mi, prekletniki in obsojenci te teme, obupanci in zaznamovanci, ki smo pol desetletja zločinsko prelivali bratsko kri in se skrunili z njo, stojimo na pragu svoje ječe, zroč v deviško svobodo, ki se nam utrinja v dušah, in zaman se vzganjajoč vanjo, ki nima časa ne ograj. Teman zločin, težji od kovanih verig, nas pripenja k tlom, nas peha navzdol v prepade molka in noči: v blato, v materijo, v žival. In v tem padanju, v tem propadanju izgublja človek vero v vse tisto, kar je nekoč gorelo v njem liki baklja in je to imenoval lepoto in resnico, dobroto in pravičnost, in pa ljubezen — teh petero čutov, brez katerih ohromi organizem duše. Gorje človeštvu, če ugasne v njem zadnji zublaj te vere, ki je dih božji v človeku! Potem bi nastopil konec, kaos, vesoljni potop.

Mladi Seliškar je klicar te vere. Visoko gor na najvišji vrh zemlje, ki ga še ni okužil strupeni dih človekov, zove svoje sovornike in sobojevnike.

Hitimo zato,
 revolucionarji,
 potomci gorja,
 tja gor,
 na naš najvišji vrh, na Mount Everest.

Tako kliče svojim «sajastim bratom», svojim Trboveličanom, razkropljenim po vsem svetu, rijočim pod zemljo, izpreminjajočim svoje žulje, kri in solze v zlato za propadajoče človeštvo.

«Trbovlje» so simbol, posoda, v katero je mladi pesnik ugnel ves socialni obup in gnev svoje mladosti, vso svojo lepo vero v človeka, najbednejšega in najbolj poraženega na svetu. V neretuširanih, naturalistično-verističnih slikah razgrinja poet sliko za sliko, manj pesmi kot krike in proteste, napisane včasih na naravnost strankarsko programatičen tekst, ter meditacije, govoreče o prastarem trpljenju in krivici in o človeku ubijalcu, ki ga strašni genij njegovega pohlepa goni zmerom v nove zločine... V mladostno-smelih, predrznih, dasi ne vedno novih, in včasih vse prekričečih podobah riše in poje o bedi socialno tlačnega človeka, o duševni in telesni temi proletarca. Bardski zanos je fluid njegovega verza. V tem razbolelem patosu, ki priča, da čuti krivico vseh kot svojo lastno krivico, ter v slikanju lokalnega kolorita nalikuje Seliškar najbolj

Petru Bezruč, od katerega se je mladi avtor očitno mnogo učil. Umetniško najbolji in najuspeleji je s svojih podobah tedaj, kadar je kratek in lapidaren:

Kakor posesana volkulja
se je zleknila zemlja v jeseni.

Najresničnejše, najneposrednejše učinkuje njegov verz, kadar ne išče in ne stika za krepkimi, kričavo-bombastičnimi besedami in se ne trudi biti «nov» in «moderen», ampak se mu prosto in preprosto izlije iz srca, kakor v pesmi «Sedmorojenčki», «Žabja vas», ali pa v prvih treh kiticah «Vstajenja»:

Kadar je jasna noč,
kadar mesec gori,
slišim odmeve vaših src, bratje.

Kadar se polnoč zbudi,
kadar se duša odpre,
vidim odseve vaših sanj, bratje.

Kadar se jutro užge,
ko zavriska dan,
slišim vaše krike, bratje:

Pravico!

X meter, meter!

Mestoma pa tudi Seliškarja zapeljejo vzgledi nekaterih najmlajših, ki bi za vsako ceno radi «izumili» nekaj novega, nekaj, česar v njih ni, in postane zato gostobeseden ter se mu sicer lepo zamišljena slika razblini do neužitnosti. Tako se rodi neprosto voljna karikatura, groteska, elefantijaza brez vsake dimenzionalnosti; avtor izgubi čut mere in teže verza in zvoka. Zakaj samo artist je gostobeseden, umetnik je skop; artist in šušmar je nalepotičen, umetnik je preprost. In dinamičnost umetnikovega doživljanja ne tiči v bombastičnih besedah... Zato je umetniška laž, če govori Seliškar o «prizmatičnih krstah», kakor so umetniška laž Podbevškove «električne žoge». To so besede, za katerimi ni doživljajev. Vzlic temu pa vidim v Seliškarju krepak talent, morda med mladimi najkrepkejši. Zakaj večino njegovih podob in slik je rodila resnična nošranja potreba in duševni potres, ne pa ničemurna želja, skrpati si nekaj lažni ego-centrični kozmos, kakor to dela večina naših «ekspresionistov», «imaginistov» in «bogoiskateljev».

«Trbovlje» so dokument dobe; dokument ne toliko kot umetnina, marveč predvsem po svoji idejni vsebini. Kot umetnina: razkroj pesniške oblike, ki se zaman bori za svoj pristni adekvatni izraz, idejno kot izpoved iskrenega, brezobzirnega, da, naravnost fanatičnega socialnega čuvstvanja, ki je lastno vsemu mislečemu mlajšemu pokolenju.

Fran Albrecht.

Damir Feigel: Po strani klobuk. Izdala in založila «Narodna knjigarna» v Gorici. 1923. Strani 160.

Pričujoče humoreske, groteske in pravljice so precej različne kakovosti in vrednosti, dasi njih pisatelj ni več začetnik, kar dokazujejo njegove tri prejšnje zbirke. Predmet avtorjevega opazovanja, razkranjanja in karikiranja je meščanstvo, malomeščanstvo, a neredko privzame pisatelj sam «slog» malomeščanstva, kar zelo odbija, onezadovoljuje, dolgočasi. Nekajkrat se ostrina, v katero meniš, da se bo izoblikovalo vse dejanje, kar zlomi ali pa se zmehta v nedoločen, nejasen in vsled tega svojega namena — na lahek in prijeten način kazati povečane rane in napake posameznika in družbe — nedosezajoč zaključek sprva napeto zasnovane dogodbe.

Včasih se humoristu njegov namen prav dobro posreči, posebno tam, ko postavi pred konveksno zrcalo svojega smeha in poroga tolikrat in tolikrat že opevano birokracijo, n. pr. v Rajku Dolinarju, ki «Brez krstnega lista» pretрпи vsa zasledovanja državnih oblasti. Podobno obeležje najdeš tudi v «Pravljicah», ki jim pa močno škoduje nekaka bizarnost ter vprav sanjska pretiranost.

«Praščič» očituje ne samo po naslovu, temveč i po vsebini i po zasnovi precej borno, skoro neokusno — dasi je ta izraz premočan — «duhovičenje» in tudi «Na murvi», ki vse bolj spominja na grotesko kot pa na humoristično sličico, ne boš utrgal sladila za zdraženje svojih smejalnih mišic.

«Božične misli» je imel že marsikateri pisun-novinec, in tu se je avtorju prav dobro posrečila tozadevna karakterizacija, ter le obžalujem, da ni v knjigi še več sličnih podob.

V groteski «Sedminski sistem» je Feigel odkril prav novo pot v zdajstako za humorista kot satirika plodovito kraljestvo današnjega političnega življenja. *Današnja pot*
Zal, da je ta pot le bolj naznačena kot pa izvedena.

V splošnem pa moram reči, da bo knjiga marsikomu v kratek čas in če se bo tudi samo kratek čas — kot večina sličnih stvari — veselila svojega obstanika, bo vendarle izpolnila svoj namen ter opogumila marsikoga, ki mora danes nositi «po strani klobuk».

M. J.

Slovenska moderna umetnost. I. Slikarstvo. Narodna Galerija v Ljubljani 1922.

V zgodovini razvoja slovenskega slikarstva nam je eden najvažnejših mejnikov ime bratov Šubicjev. Z njima običajno pričenjamo dobo moderne slovenske slikarske umetnosti. Tako tudi v tem albumu odvarja Janez Šubic kdlo teh 27 slik, ki naj predočijo gledalcu potek našega slikarstva v preteklem polstoletju, a se končuje z najmlajšim Gojmirom A. Kosom. Zastopani so sledeči slikarji: Janez in Jurij Šubic, Iv. Franke, A. Ažbe, J. Petkovšek, Ivana Kobilca, F. Vesel, Iv. Grohar, Henrika Šantel, R. Jakopič, M. Jama, M. Stenzen, P. Žmitek, Iv. Vavpotič, Fr. Tratnik, S. Šantel, Fr. Klemenčič in G. A. Kos. Dva imata po troje, pet po dvoje, ostali umetniki vsak po eno sliko. Ediciji je dr. Izidor Cankar napisal kratek uvod:

Reprodukcije (autotipije), ki jih je izvršil eden najuglednejših dunajskih grafičnih zavodov, so precej nejasne in blede ter značaja originalov niti zdaleka ne morejo podati. Manjka jim prava globina, sočnost barve in vsaka nijansa v nje jakosti. Tako vidiš končno samo še medle obrise brez izrazitejših kolorističnih vrednot in pri nekaterih slikah, ki so kot umetnine izmed najboljših, kot n. pr. Groharjevi «Snopi», Veselova «Kranjica» ali pa Jakopičev «Zeleni pajčolan», so še konture tako izbrisane, da je vobče prav težko ustvariti si vsaj približno pravilne sodbe o originalih. Njihov v skladnem barvnem sožitju utemeljeni specifični čar je za gledalca izgubljen («Zeleni pajčolan»). Reproduciranje nežnih fines impresionistične palete v enobarvnem tisku je samo po sebi vselej samó v škodo osebnega izraza reproduciranih umotvorov in le skrajno nepopoln pripomoček za podajanje njihovih značilnosti.

Pri izbori del, ki naj bi se reproducirala, očitno ni odločalo načelo, naj se izbere samo kvalitativno najboljša dela, brez ozira na avtorja in na mesto, kjer se umetnina slučajno nahaja, nego očitno je urednik zasledoval namen, izbrati v albumu dela če mogoče vseh v galeriji zastopanih slikarjev. To stališče se mi ne zdi upravičeno že s tega razloga, ker vemo, da vsa v Narodni Galeriji dandanes razstavljena dela po strogo umetniških kriterijih ne sodijo vanjo, pa tudi zato, ker gledalec lahko dobi čisto kriv pojem o slovenskem slikarstvu, če

predpostavlja, da ta album podaja samo izbrani cvet celokupnega našega slikarstva. Tak, kakršen je, ta album predstavlja vsaj za našo revščino tip pristne «krasotne» izdaje, ki naj pokaže najboljše, kar imamo. S tega stališča ne morem razumeti, kako je prišla v to zbirko reprodukcija Klemenčičevega «Starca», ki po svojih skromnih umetniških kvalitetah ne spada vanjo. Kdo bi verjel, ki vidi to podobo, da je reprodukcija skoro večja od originala. Isto velja v glavnem tudi za Šantlov «Pazin» in za Žmitkove «Ribe», pa še za nekatere druge. Če Galerija nima od posameznih umetnikov nič boljšega, potem je pravilneje, da tudi teh neznatnosti ne reproducira. Prav tako sta tudi brata Šubica na vso moč neznatno in blede zastopana, vsekakor preslabo za njuno umetniško (sicer mnogo pretirano) pomembnost, kar velja tudi za Jamo in še posebno za Tratnika. Pa tudi o izberi posameznih del bi se moglo razpravljati. Tako ne uvidim, zakaj so sprejeli v zbirko Groharjev «Koprivnik», ki je izmed slabjših njegovih slik.

Tehnično najboljše so uspele reprodukcije Petkovškovih, Sternenovih in vse tri slike Šubicev, torej vsa dela primitivnejših tehnik, jakih kontrastov, ostrih kontur in jasne, tople barve.

Album je bil prvotno menda zamišljen kot ročni katalog in vodnik po galerijski zbirki umotvorov, ki ga obiskovalci, posebno še tujci, močno potrebujejo. Ta namen se s to edicijo ni posrečil in je le ta ostala nekaka amfibija: v sredi med galerijskim ilustriranim katalogom in luksuzno izdajo splošnega pomena. Za to splošnost ji pa manjka popolnost in pa rigoroznejše stališče v izbiro umotvorov. Pripomnim samo, da lepo število uvaževanja vrednih imen po albumu zamažuje iščeš: Pilona, brata Kralja, Jakca, Gasparija itd. Primerno opremljen in pregledno sestavljen katalog v Narodni Galeriji razstavljenih umotvorov, obenem z najpotrebnejšimi življenjepisnimi in umetnostno-zgodovinskimi podatki bi izpolnil občutnejšo vrzel in več pripomogel k pravilnejšemu umevanju in presoji naše upodabljajoče umetnosti. To je pa v prvi vrsti naloga in idealni cilj naše Narodne Galerije.

K. Dobida.

Nové evropské umění a básnictví. Napsali Dirk Coster, Paul Colin, Douglas Goldring, Romano Guarnieri, Friedrich M. Huebner a Miroslav Rutte. Náklad «Orbis», Praha. 1923.

To knjigo je podarila češkemu književnemu trgu letošnja spomlad. Knjiga, katere naslov vzbuja upravičeno pozornost, ki pa vsebinsko ne zadovolji vzbujenega interesa. V prvi vrsti in predvsem zato ne, ker jo je rodila tendenca, ki ji že a priori stavi določene meje in daje določeno lice. Tekom vojne so se v vsch zemljah pojavili možje, ki so zapadli medli, močno razblinjeni ideologiji o evropskem bratstvu, o združenju vsch evropskih kulturnih delavcev k delu za skupno evropsko kulturo, v znamenju ljubezni itd. Njihov klic je veljal masam posredno in inteligenci neposredno, njihovo zaničevanje pa vsem tistim krogom, ki so bodisi «zakrivilili», bodisi podpirali petletno klanje. V tem je vir tega gibanja; reakcija na zunanje dogodke, kot taka sama po sebi obojena v zunanost. Zato so si ti možje že vnaprej odmerili mejo svojih potov, ker so hoteli kulturnim tokom odvzeti njihovo suverenost v razvoju in smereh in jih uporabiti kot sredstvo za doseg svojih ciljev.

Iz podobnih vrst je izšla tudi pričujoča knjiga. Pozneje izide v jezikih vsch pisateljev, ki so jo sestavili; njen namen je, seznaniti te narode z medsebojnimi umetniškimi pojavi. Ta zgolj informativni namen pa trpi pod označeno tendenco, tako da večina člankov ne podaja jasnega lica umetniških stremeljenj. Po obliki odgovarjajo eseji člankom za dnevne liste, vsebinsko pa kažejo povsod

tam velike vrzeli, kjer gre za dela mož, ki člankarjem niso simpatični, oziroma ne odgovarjajo njihovi dogmi. Najdoslednejši v tem je Paul Colin, ki je kratko malo razdelil posamezne umetnike v «naše» in nasprotni in ki po tej shemi meri in ceni tudi njihova dela. Angleški članek odlikuje dobro podan kulturno-historični obris, greši pa v tem, da z lahkoto molči o vrsti važnih, a «nasprotnih» duhov. Tendenčen je tudi Huebner, gradeč obenem iz teoretično pojmovanih umetniških in miselnih smernic neživ obraz evropskega duševnega razvoja.

O češki literaturi je pisal Miroslav Rutte. Njegov del je prav za prav samostojno delo, ki obsega nad polovico knjige in razpada na več člankov. Pisano je skrbno in hrani bogat informativen material, v celoti pa je medlo in neenotno. Ta neenotnost izvira iz nejasnega pisateljevega zrelišča, ki se kaže zdaj strogega literarnega historika, znanstvenika, zdaj se pa zgublja v spekulativnih poizkusih, da bi doznal notranje lice modernega človeka, zajemajoč skoro izključno iz golih programov. Zato nudi sicer mnogo podatkov in imen, ni se pa avtorju posrečilo zgnesti gradivo v jasno, pregledno celoto. Govoriti o delih umetnikov in zraven skoro popolnoma prezreti estetsko stran in tvorni proces v posameznih osebnostih, vodi v suhoparno naštevaje in neživo razmotrivanje, baš tako, kakor razblini vsako delo gola znanstvena analiza njegovega miselnega obsega, ki izkuša narezati nitke za lik tako zvanih smeri sodobne, «nove» umetnosti. Oboje so sicer pripomočki za pravo presojo in pojmovanje literature, izvedeni sami zase, brez širših zvez in le s posebnim ozirom na kritikove idejološke teorije pa kvečjem begajo bralca.

Dr. Ferdo Kozak.

Josip Kozarac: Tena. Narodna knjižnica, Zagreb, 1922.

Lepa Tena, edina hči zapitega in nemoralnega človeka, politikujočega po vaških Krčmah in živečega na rokah bolčhne žene, je podoba žive Slavonije: lena je, ničemurna in lahkomiselna; kri ji gori in duša se ji pogublja; glavnicu svoje čistosti in lepote razmetuje tujcem in ciganom.

Kakor z vsemi drugimi svojimi povestmi, gospodarskimi, političnimi in kulturnimi spisi je Kozarac, gotovo najpogumnejši hrvatski pripovednik realist in odličen novelist, čigar «Mrtvi kapitali» so znani tudi nam Slovencem, tudi s to povestjo oznanjal nravni, gospodarski in socijalni prepoved Slavonije, te najbogatije hrvatske, a najmanj hrvatske zemlje. *Slavonija, najmanj hrvatske zemlje!*

Slavonija ima dve glavnici: človeka in zemljo. Ti glavnici sta mrtvi, zato mrtvi, ker sta neločljivi, a jih tujec pridi, trga na dvoje in izžema. Človek brez zemlje in zemlja brez človeka: — kaj je? Mrtva glavnica!

Pripovedovanje je gladko, logično, jezik bogat in preprost. — Ponatis knjige je izšel v cirilici.

Ivan Zorec.

Milan Begović: Nasmijana srca. Založba Književnega Juga, Zagreb, 1923.

Begović, znani hrvatski pripovednik, je zbral nekaj svojih podlistkov in jih izdal v čedni zbirki. Ta prijetni drobiž nikjer in z ničimer ne žali in se le zabava z vsakdanjimi doživetji v živahnem Zagrebu. V lahkem sarkazmu in v prikriti ironiji se prikazujejo in vrstijo pred nami pisane slike iz povojnega družabnega življenja. Knjiga bi po svoji snovi in dikciji sodila med tiste vrste leposlovja, kakršnega piše pri Francozih Marcel Prévost.

Ivan Zorec.

Kronika.

† Milan Ogrizović. (11 februarja 1877. — 25. avgusta 1923.) — Rodil se je v Senju, kjer se, kakor pravijo, rodi strašna senjska burja, kjer besnijo silni

viharji, kjer kvarnersko morje najhuje buči in se peni; — in umrl je v belem Zagrebu, razkošni in bogati prestolici hrvatskega naroda, umrl v najkrepkejših svojih letih in ob višku svojega umnega in neutrudnega umetniškega ustvarjanja.

V Liki je preživel otroško dobo, tam je dobival prve in nepozabne pobude iz otožnoresne prirode, tam mu je raslo spoznanje za pojave življenja, — v ponosni, junaški Liki se mu je nabiralo bogastvo pesniške, umetniške duše.

S sedemnajstimi leti, še kot deček, se je začel s pesmimi oglašati v gospiškem «Hrvatu».

Od tačas je pisal, neprestano pisal.

Napisal je več del za otroke in bil sotrudnik mnogih listov, a nazadnje tudi urednik «Doma i Svijeta».

Pisal je članke, predavanja, pesmi, novele, romane, drame, zlasti drame.

Izmed dram so najbolj znane: «Dah», «Susret», tetralogija «Proljetno jutro», «Ljetno podne» in «Zimnja noć», «Hasanaginica», «Banović Strahinja», «Objavljenje» in «Vučina» ter dramizaciji «Propast kraljeva hrvatske krvi» in «Čengić aga».

«Hasanaginica» je njegova najpopularnejša drama.

V dramah mu je koncepcija močna, vtis silen, kontura čvrsta; vse obravnava navajo problem ljubezni, duše, človeka.

Velik čar v njegovih delih je moč prirodnosti in živopisnost prizorov do zgoščene dramatične napetosti in plastike. Nastopajoče osebe so izrazite, polne, krepke, žive.

Dosti, prav dosti je pisal za gledališče in o gledališču; malokdo je tako dobro poznal tehniko drame in odra. Ibsen mu je bil vzor.

Rad bi bil postal intendant zagrebškega gledališča, pa tega kljub vsem svojim velikim zaslugam ni mogel doseči, ker je tudi on imel dosti nasprotnikov.

Hudo so mu zamerili, ker je med vojno kot častnik urejeval v Beogradu neki avstrijski, srbsko pisan list. Ampak tisto urednikovanje, ki mu je bilo več ali manj vsiljeno, zaukazano, ni bilo nikomur v škodo ali pogubo, prej v korist. Zakaj po svojem položaju je marsikoga rešil pred vojno tiranijo.

V vsem življenju mu je bil značilen in jasen relief moške resnosti in krepke osebnosti: — Hrvat.

Bil je blag človek in poštenjak, ljubezniv prijatelj in znanec; idealen mož in oče; bil je Hrvat in domoljub, ki mu je bilo hrvatstvo nedotakljiva svetinja, pred katero je prižigal vse svoje sveče; bil je izvoljenec božji — umetnik...

Dà, bil je umetnik z velikim, toplim srcem, ki je goreče plamtelo za lepoto; bil je poln čuvstva, poleta in zanosa in se je z vso silo duha poglabljal v globine človeškega srca. Bil je romantik.

V njegovih delih je posebljena vsa posebnost hrvatskega človeka, hrvatskega domoljuba, hrvatskega umetnika... Po očetu Ličan in po materi uskoški Senjčan se je zdel in čutil vse življenje kot živa sinteza ponosnega hrvatstva.

Z entuzijazmom je proučeval narodno pesništvo, se povsod učil, poznal vse slikovite oblike svoje mehke materinščine, ki jo je gojil in povelečeval do najkrepkejših plastičnosti: — bil je učitelj jezika in mojster svoje besede.

V umetninah, ki jih je zapustil kot spomenik svojega blagoslovljenega hotenja, valovi mehko sozvočje in poje, zveni izbrana, kipeča, sočna glasba.

Sredi dela, ko je ravno pisal neko novo dramo, se mu je nenadoma osušilo neutrudno pero in omahnila roka. Čast njegovemu spominu! *Ivan Zorec.*

Bibliografija.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Albreht Ivan, Ranjena gruda. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. 104 str. Cena broš. 12 Din, vez. 17 Din. (Splošna knjižnica, zvezek 1.)

Golar Cvetko, Poletno klasje. Izbrane pesmi. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. 184 str. Cena broš. 20 Din, vez. 24 Din. (Splošna knjižnica, zvezek 4.)

Jurčič Josip, Spisi. Osmi zvezek. Uredil Ivan Grafenauer. Ljubljana. Jugoslovanska knjigarna. 1923. 215 str. Cena 20 Din, vez. 30 Din.

Kraigher Alojz, Mlada ljubezen. Roman. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 261 str. Cena vez. 60 Din.

Krek Janez Ev., Izbrani spisi. Zvezek I. Mlada leta (1865.—1892.). Uredil Ivan Dolenc. Ljubljana. Založilo Društvo dr. Janez Ev. Krek v Ljubljani, v komisiji Nove založbe. 1923. 188 str. Cena broš. 45 Din, vez. 56 Din.

Levstik Vladimir, Gadje gnezdo. 2. izdanje. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 162 str. Cena vez. 30 Din.

Lončar Dragotin, Politika in zgodovina. Nekoliko odgovorov na dnevna vprašanja. Ljubljana. J. Blasnik nasledniki. 1923. 154 str.

Maeterlinck Maurice, Modra ptica. Čarobna pravljica v šestih dejanjih in dvanajstih slikah. Prevel Jos. Bernot. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1923. 120 str. Cena 16 Din.

Milčinski Fr., Gospod Fridolin Žolna in njegova družina. Veselomodre črtice. I. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. 71 str. Cena broš. 8 Din, vez. 13 Din.

Murnik Rado, Na Bledu. Povest. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. 181 str. Cena broš. 16 Din, vez. 22 Din. (Splošna knjižnica, zvezek 2.)

Petravić Ante, Treće studije i portreti. Split. Vinko Jurić. 1917. 175 str.

Prešeren, Poezije. Uredil L. Pintar. Peti natis. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 217 str. Cena 20 Din.

Rozman Ivan, Nova erotika. Disonance in akordi. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 115 str. Cena vez. 30 Din.

Rozman Ivan, Testament. Ljudska igra v štirih dejanjih. Drugi popravljeni natis. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1923. 105 str. Cena broš. 12 Din, vez. 17 Din. (Splošna knjižnica, zvezek 3.)

* **Spiridinović-Savić Jela**, Pergamenti. Našao i preveo brat u Hristu Stratonik-Beograd. S. B. Cvijanović. 1923. 72 str. Cena 20 Din.

Stritar Josip, Izbrani spisi za mladino. Priredila Fran Erjavec in Pavel Flerè. Z risbami okrasil Saša šantel. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1923. LXX + 411 str. Cena vez. 60 Din.

Terminologija, začasna nemško-slovenska kemijska. Kot predlog znanstvenega osobja kemijskega instituta univerze Ljubljana. Uredil S. Ferjančič. Ljubljana. Založba kemijskega instituta univerze Ljubljana. 1921. Cena 100 Din.

Tolstoj L. N., Hadži-Murat. Roman. Poslovenil Vladimir Levstik. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1923. 153 str. Cena vez. 32 Din.

Veber France, Znanost in vera. Vedoslovna študija. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1923. 254 str. Mehko vez. 65 Din, po pošti 1.50 več. (Pota in cilji, 15. in 16. zv.)

Výbor básní Ant. Aškerce. Přeložil Jaroslav Vrchlický. S úvodem dr. Jaromíra Boreckého. V Praze. J. Otto. 1923. 80 str. (Sborník světové poesie, svazek 143.)

Razpis pisateljske nagrade.

Ker se je izkazalo, da je bil rok, določen v razpisu pisateljske nagrade lansko leto, prekratek in pisatelji svojih konkurenčnih del niso utegnili dovršiti, razpisuje Tiskovna zadruga v Ljubljani onovič nagrado v znesku

20.000 kron,

ki se izplača za najboljši, umetniško dovršeni pripovedni spis v obsegu 10 Zvonovih pol. - Roman se priobči v prihodnjem letniku „Ljubljanskega Zvona“ in se bo poleg nagrade honoriral še z običajnim pisateljskim honorarjem. - Konkurenčni spis (ako mogoče, pisan s strojem) naj se odda do 31. oktobra 1923. uredništvu „Ljubljanskega Zvona“ anonimno, z avtorjevim imenom v zapečatenem kuvertu. - Na kuvertu bodi poleg naslova delo označeno kot konkurenčni spis. - Snov spisu je lahko poljubna, edino merilo tvori estetsko-umetniški nivô vposlanega dela. - Za rokopise, ki bi pri nagradi eventualno ne prišli v poštev, a bi ustrezali literarnim zahtevam, si Tiskovna zadruga pridržuje pravico, da jih odkupi in priobči svoječasno v „Ljubljanskem Zvonu“.

Razsodišče za presojanje vposlanih rokopisov tvori poleg urednika „Ljubljanskega Zvona“ univerzitetni prof. dr. Ivan Prijatelj.

V Ljubljani, dne 1. februarja 1923.

Tiskovna zadruga
v Ljubljani, Prešernova ulica št. 54.

Kavarna, restavracija
in vinska klet

'Zvezda'

Fran Krapeš, Ljubljana

Pogosta poročila o požarih in vlomih Vas svare, da takoj zavarujete svoja poslopja, pohištvo in drugo premičnino proti ognju in vlomu. Nestanovitnost v denarni vrednosti Vas sili, da si zagotovite kapital, ki Vam bo na razpolago v onem letu, ki si ga določite danes. Starši, skrbite za doto svojih hčera in sinov, oženjenci, zagotovite soprogi eksistenco, ako Vas nenadoma zadene smrt. Bodite pripravljeni na nepričakovane nezgode in plačila radi prevzetih jamstev.

Vsake vrste zavarovanja sklepa pod najugodnejšimi pogoji

«SLAVIJA»

jugoslov. zavarovalna banka v Ljubljani,
ki je vseskozi
slovansko podjetje.

Podružnice: Ljubljana, Zagreb, Beograd,
Sarajevo, Novi Sad, Split, Osijek.

Modna in sportna trgovina za dame in gospode

P. Magdič
v Ljubljani

nasproti glavne pošte

V zalogi

vedno samo zadnje novosti

CENTRALNA VNOVČEVALNICA

za živo in zaklano živino, d. z o. z. v Ljubljani.

Telefon interurb. 164. — Naslov za brzojavke: Vnovčevalnica Ljubljana.

Nakup in prodaja žive in zaklane živine, t. j. govedi, telet, prašičev in drobnice. — Lastna tovarna prekajenih izdelkov na Dolenjski cesti št. 23 (Zeleni hrib). — Lastna prodajalna delikates. — Lastne mesnice na raznih krajih mesta. Izvoz žive in zaklane živine ter mesa in mesnih izdelkov v vsaki množini in na vse kraje. — Vedno velika zaloga žive in zaklane živine, mesa in izdelkov ter masti in kož.

Oglejte si na licu mesta! — Zahtevajte cenike! — Oglejte si na licu mesta!

Posluje po vsej Jugoslaviji. — Ustanovljena leta 1913.
Delniška glavica znaša 3,000.000.— dinarjev v zlatu

„JUGOSLAVIJA“

splošna zavarovalna družba v Beogradu

Ravnateljstvo za Slovenijo v Ljubljani

sklepa:

1. požarna zavarovanja,
2. življenska zavarovanja,
3. nezgodna in jamstvena zavarovanja,
4. zavarovanja proti škodam vsled tatinskega vloma,
5. transportna zavarovanja,
6. zavarovanja proti škodam vsled razbitja stekla

Največji tu delujoči zavod. - Družba je prevzela od „Graške vzajemne zavarovalnice“ in od zavarovalnih družb „Feniks“ (požarni oddelek) in „Franko-Hongroise“ ves njih kupčijski obstoj v naši državi. Najnižje tarife. Takojšnja izplačila škod

Glasom naredbe ministrstva za vojno in mornarico nadomeščajo police splošne zavarovalne družbe „JUGOSLAVIJE“ ženitvene kavcije za častnike

Telefon 571 : Pisarna: Dunajska cesta 15 : Telefon 571

Narodna knjigarna

in trgovina s papirjem

v Ljubljani

Prešernova ul. št. 7

sprejema naročila na
vse tu- in inozemske
časopise, revije ter
vse knjige

JUGO GOREC

TRGOVINA
Z
AUTOMOBIL
MOTORJI
KOLESI
TEHGUMJEM
AUTOGARAZA
MEH. DELAVNICA

SE
TS
KA
14

16
18

LJUBLJANA